

ПСИХОЛОГІЧНА СЛУЖБА

Інформаційно-методичний вісник психологічної служби системи освіти Дніпропетровщини

№ 1, вересень 2009

ЧИТАЙТЕ У НОМЕРІ:

* * *

Про результати діяльності психологічної служби системи освіти Дніпропетровської області у 2008-2009 навчальному році

* * *

Про результати атестації у 2008-2009 навчальному році

* * *

Про нагородження переможців та лауреатів обласного конкурсу «Психолог року – 2009»

* * *

Про обласний огляд-конкурс методичних об'єднань практичних психологів та соціальних педагогів

* * *

Про обласні навчально-методичні заходи у 2009-2010 навчальному році

* * *

Методичні розробки практичних психологів-методистів

Авторський колектив:

Мушинський В.П., завідувач Дніпропетровського ОМЦ практичної психології і соціальної роботи, практичний психолог-методист;

Савельєва Н.В., співробітник Дніпропетровського ОМЦ практичної психології і соціальної роботи, практичний психолог-методист;

Крамаренко С.Г., завідувачка кафедри психології освіти ДОППО, кандидат педагогічних наук.

Васильковська С.І., директор Дніпропетровського обласного психолого-медико-педагогічного центру, вчитель-методист.

Психологічна служба. Інформаційно-методичний вісник психологічної служби системи освіти Дніпропетровщини. № 1, вересень 2009

До першої частини збірника включені нормативно-правові документи, що регулюють діяльність психологічної служби системи освіти Дніпропетровської області у 2009-2010 навчальному році.

До другої частини – методичні розробки практичних психологів-методистів, яким присвоєно педагогічне звання «практичний психолог-методист» за результатами атестації 2009 року.

Збірник адресовано керівникам районних та міських відділів освіти, методистам рай(міськ)во, відповідальним за роботу психологічної служби, практичним психологам і соціальним педагогам освітніх навчальних закладів.

З М І С Т

Частина I. Нормативно-правові документи

- Аналіз результатів розвитку психологічної служби системи освіти Дніпропетровської області у 2008-2009 н.р.
- Про встановлення (підтвердження) кваліфікаційних категорій та присвоєння педагогічних звань практичним психологам і соціальним педагогам закладів освіти в 2009 році
- Про нагородження переможців та лауреатів обласного конкурсу «Психолог року - 2009»
- Про проведення обласного огляду-конкурсу методичних об'єднань практичних психологів та соціальних педагогів закладів освіти
- Обласні навчально-методичні заходи у 2009-2010 навчальному році

Частина II. Методичні розробки

- Біла Л.Д. Методичне об'єднання як форма організації діяльності практичних психологів закладів освіти
- Дягель Н.Г. Психологическое сопровождение пятиклассников в адаптационный период
- Мусієнко І.А. Ціннісні орієнтири сучасної молоді
- Рапіна Т.В. Психологічне забезпечення теоретично-технологічних засобів стимулювання морально-духовного розвитку особистості
- Мараховская Л.А. Психологическое сопровождение адаптации детей в условиях детского сада
- Тарасова Т.М. Проблеми діагностики та корекції раннього дитячого аутизму
- Заславська М.О. Школа батьківства
- Ізваріна О.А. Організація діагностичної роботи у дошкільному навчальному закладі
- Северенчук І.В. Програми розвиваючих занять з основ психологічних знань для учнів 1 – 11 класів

ЧАСТИНА I. Нормативно-правові документи

Аналіз результатів розвитку психологічної служби системи освіти Дніпропетровської області у 2008-2009 н.р.

Діяльність психологічної служби системи освіти Дніпропетровської області була спрямована на розробку та прийняття Плану заходів розвитку психологічної служби Дніпропетровської області на період до 2012 року. У містах та районах області розроблені та прийняті відповідні програми розвитку районних (міських) психологічних служб.

На цей час у області створена система роботи щодо психологічного забезпечення навчально-виховного процесу та соціально-педагогічного патронажу усіх типів навчальних закладів. Вона має таку структуру :

управління службою - головне управління освіти і науки;

науково-методичне забезпечення - обласний психолого-медико-педагогічний центр та центр практичної психології і соціальної роботи, кафедра психології освіти ДОШПО;

організаційно-методичний супровід - методисти рай/міськ/во, відповідальні за роботу психологічної служби, керівники методичних об'єднань практичних психологів і соціальних педагогів;

психолого-педагогічний супровід - практичні психологи і соціальні педагоги освітніх навчальних закладів.

На території Дніпропетровської області 22 сільських райони та 13 міст.

Відповідно до нормативної потреби заклади освіти Дніпропетровської області забезпечені на 46,2 % практичними психологами і соціальними педагогами (у минулому році на 42 %). У тому числі: міські навчальні заклади забезпечені працівниками психологічної служби на 63 %, сільські райони – на 19,2 %, ПТНЗ – на 57,4 %, ВНЗ I-II рівнів акредитації – на 14,8 %.

Найвищі показники: м. Дніпродзержинськ – 89,8 %, м. Кривий Ріг – 87,5 %, м. Синельникове – 72,2 %, м. Жовті Води – 72,8 %, м. Павлоград – 70 %; серед сільських районів: Криворізький р-н – 50 %, Апостоловський р-н – 46 %. Найнижчі показники: м. Першотравенськ – 0 %, Криничанський р-н – 0 %.

В області 36 методистів рай/міськ/во, відповідальних за роботу психологічної служби. Відсутні методисти у 2 сільських районах. 34 методисти, крім психологічної служби, відповідають за інші напрямки роботи. 4 методисти відповідають тільки за роботу психологічної служби та ПМПК (м. Дніпродзержинськ, м. Орджонікідзе, Новомосковський р-н, Широківський р-н).

У 2008-2009 н. р. збільшився кількісний склад обласної психологічної служби:

2007-2008 н.р. - 742 практичних психологи, 240 соціальних педагогів.

2008-2009 н.р. – 804 практичних психологи, 289 соціальних педагогів.

Значна кількість психологів та соціальних педагогів зосереджена у містах, зокрема у м. Дніпропетровську та м. Кривому Розі. У сільських районах таких фахівців значно менше, що зумовлено як дефіцитом кадрів, так і фінансовими можливостями сільських районів. Збільшилась кількість практичних психологів та соціальних педагогів у позашкільних та професійно-технічних навчальних закладах, майже на 65 % забезпечені практичними психологами та соціальними педагогами заклади обласного підпорядкування.

В основу діяльності психологічної служби покладена профілактична модель психолого-педагогічного супроводу, за якою практичні психологи та соціальні педагоги забезпечують три рівня профілактики психологічного здоров'я дітей та підлітків. Розроблена та впроваджена система психодіагностичних мінімумів як форма моніторингу динаміки розвитку особистості учня; поширюється використання психолого-медико-педагогічних консилиумів як форми співробітництва усіх суб'єктів навчально-виховного процесу. Розроблена система роботи з дітьми «групи ризику».

Фахівцями обласного Центру практичної психології разом з кафедрою психології освіти ДОШПО розроблена система навчально-методичного супроводу працівників обласної психологічної служби (з різними категоріями фахівців) у циклічному режимі за такими формами роботи як семінари, семінари-наради, конференції з обміну досвідом, тренінги, консультативно-методичні виїзди. У практику роботи обласного Центру практичної психології впроваджуються такі форми організаційно-методичного контролю як конкурси, огляди, презентації тощо. Зокрема, протягом 2009 – 2011 р. р. заплановано провести огляд-конкурс методичних об'єднань практичних психологів та соціальних педагогів.

Методисти-психологи районних (міських) відділів освіти спрямовують свою роботу на подальше розширення мережі психологічної служби через введення посад практичних психологів та соціальних педагогів в освітні навчальні заклади, забезпечують роботу методичних об'єднань практичних психологів і соціальних педагогів (в області 53 МО). За останній час спостерігається тенденція до поліпшення умов праці практичних психологів та соціальних педагогів (забезпечення кабінетами, матеріально-технічне оснащення), забезпечення науково-методичною літературою, можливість підвищення рівня професійної майстерності.

Разом з тим слід зазначити такі проблеми розвитку психологічної служби як:

- дефіцит кадрів, особливо у сільських районах;
- плінність кадрів, особливо у великих містах;
- відсутність районних (міських) центрів практичної психології і соціальної роботи;
- недостатнє матеріальне заохочення практичних психологів та соціальних педагогів;
- наявність спеціалістів, які мають педагогічну освіту, але не мають відповідної базової освіти;
- недостатня кількість методистів, які мають базову психологічну або соціально-педагогічну освіту.

Перспективи розвитку психологічної служби на 2009-2010 н.р.

Введення посад методистів, відповідальних за роботу ПМПК та психологічної служби в містах та районах області;

Введення посад практичних психологів та соціальних педагогів відповідно до потреб регіону;

Створення консультативних пунктів у навчальних закладах, у яких відсутні посади практичних психологів;

Розробка та видання інформаційно-методичних матеріалів;

Реалізація Плану заходів розвитку психологічної служби на період до 2012 року.

Таблиця 1

Забезпечення районних (міських) психологічних служб ставками практичних психологів і соціальних педагогів у 2008-2009 н. р.

1. Психологічна служба м. Дніпродзержинська – 89,8 %
2. Психологічна служба м. Кривого Рогу – 87,5 %
3. Психологічна служба м. Жовті Води – 72,8 %
4. Психологічна служба м. Синельникове – 72,2 %
5. Психологічна служба м. Павлограда – 70 %
6. Психологічна служба закладів обласного підпорядкування – 63,5 %
7. Психологічна служба ПТНЗ – 57,4 %
8. Психологічна служба м. Новомосковська – 57,1 %
9. Психологічна служба м. Орджонікідзе – 52,2 %
10. Психологічна служба Криворізького району – 50 %
11. Психологічна служба Апостоловського району – 46 %
12. Психологічна служба м. Дніпропетровська – 45,9 %

13. Психологічна служба м. Тернівки – 44,4 %
14. Психологічна служба м. Нікополя – 42,6 %
15. Психологічна служба Верхньодніпровського району – 39,8 %
16. Психологічна служба м. Марганця – 36,1 %
17. Психологічна служба м. Вільногірська – 35,2 %
18. Психологічна служба Софіївського району – 31,9 %
19. Психологічна служба Межівського району – 31,8 %
20. Психологічна служба Юр'ївського району – 23,5 %
21. Психологічна служба Солонянського району – 20,7 %
22. Психологічна служба Петриківського району – 20,6 %
23. Психологічна служба Дніпропетровського району – 18,8 %
24. Психологічна служба Томаківського району – 18,6 %
25. Психологічна служба Павлоградського району – 18,3 %
26. Психологічна служба Синельниковського району – 16,9 %
27. Психологічна служба ВНЗ I-II рівнів акредитації – 14,8 %
28. Психологічна служба Нікопольського району – 13,3 %
29. Психологічна служба Покровського району – 13,2 %
30. Психологічна служба Царичанського району – 12,5 %
31. Психологічна служба Петропавлівського району – 12,2 %
32. Психологічна служба Васильківського району – 11,8 %
33. Психологічна служба П'ятихатського району – 9,5 %
34. Психологічна служба Новомосковського району – 9,3 %
35. Психологічна служба Широківського району – 9,3 %
36. Психологічна служба Магдалинівського району – 4,3 %

37. Психологічна служба м. Першотравенська – 0 %
Психологічна служба Криничанського району – 0 %

Всього по психологічній службі Дніпропетровської області – 46,2 %

**Забезпечення навчальних закладів ставками
практичних психологів і соціальних педагогів у 2008-2009 н. р.**

№	Місто, район	К-сть НЗ	Наявних ставок	Нормативна потреба	Дефіцит	Забезпечено потребу
1	Вільногірськ	15	6	17	11	35,2 %
2	Дніпропетровськ	389	185	403	213	45,9 %
3	Дніпродзержинськ	99	82	91,25	6,25	89,8 %
4	Жовті Води	30	17,25	24	3,75	72,8 %
5	Кривий Ріг	321	259	296	35	87,5 %
6	Марганець	31	10,75	29,75	15	36,1 %
7	Нікополь	56	21	49,25	27,25	42,6 %
8	Новомосковськ	34	20	35	13	57,1 %
9	Орджонікідзе	26	15	28,75	11,75	52,2 %
10	Павлоград	53	35,75	51	12,25	70 %
11	Першотравенськ	14	0	14,5	14,5	0 %
12	Синельникове	19	9,75	13,5	3,75	72,2 %
13	Тернівка	14	6	13,5	7,5	44,4 %
	Всього по містах:	1067	667,5	1066,5	374	62,5 %
14	Апостоловський р-н	53	14,85	32,25	17,4	46 %
15	Васильківський р-н	33	3,5	29,75	26,25	11,8 %
16	Верхньодніпровський	37	12,25	30,75	18,5	39,8 %
17	Дніпропетровський р-н	49	8,75	46,5	37,75	18,8 %
18	Криворізький р-н	43	13,75	27,5	13,75	50 %
19	Криничанський р-н	49	0	35,75	35,75	0 %
20	Магдалинівський р-н	48	1	23	22	4,3 %
21	Межівський р-н	39	7	22	15	31,8 %
22	Нікопольський р-н	43	4	30	26	13,3 %
23	Новомосковський р-н	57	5	56,75	51,75	9,3 %
24	Павлоградський р-н	33	5	27,25	22,25	18,3 %
25	Петриківський р-н	21	3,4	17	13,6	20,6 %
26	Петропавлівський р-н	39	2,25	18,5	16,25	12,2 %
27	Покровський р-н	34	4	30,25	26,25	13,2 %
28	П'ятихатський р-н	56	2	21	19	9,5 %
29	Синельниковський р-н	39	5	29,5	24,5	16,9 %
30	Солонянський р-н	57	7,25	35	27,75	20,7 %
31	Софіївський р-н	41	9,25	29	19,75	31,9 %
32	Томаківський р-н	28	4	21,5	17,5	18,6 %
33	Царичанський р-н	31	2,25	18	15,75	12,5 %
34	Широківський р-н	35	3	32,25	29,25	9,3 %
35	Юр'ївський р-н	23	3	12,75	9,75	23,5 %
	Всього по районах:	888	120,5	626,25	505,75	19,2 %
	Заклади обласного підпорядкування	42	55,25	87	31,75	63,5 %
	ПТНЗ	61	70	122	52	57,4 %
	ВНЗ I-II рівнів акредитації	64	19	128	109	14,8 %
	Всього по області:	2156	932,25	2011,75	1071,5	46,2 %

**Кадрове забезпечення психологічної служби системи освіти
Дніпропетровської області у 2008 – 2009 навчальному році**

№	Назва міст та районів	Загальна кількість фахівців	Кількість практичних психологів	Кількість соціальних педагогів	Методист рай/міськ/во
1	м. Вільногірськ	9	8	0	1
2	м. Дніпропетровськ	186	153	31	2
3	м. Дніпродзержинськ	114	66	46	2
4	м. Жовті Води	26	17	8	1
5	м. Кривий Ріг	301	206	94	1
6	м. Марганець	18	17	0	1
7	м. Нікополь	21	20	0	1
8	м. Новомосковськ	19	13	5	1
9	м. Орджонікідзе	19	18	0	1
10	м. Павлоград	56	32	23	1
11	м. Першотравенськ	1	0	0	1
12	м. Синельнікове	13	5	7	1
13	м. Тернівка	8	4	3	1
	Всього по містам:	791	559	217	15
14	Апостоловський р-н	25	19	5	1
15	Васильківський р-н	5	4	0	1
16	Верхньодніпровський р-н	18	11	6	1
17	Дніпропетровський	12	10	1	1
18	Криворізький р-н	28	12	15	1
19	Криничанський р-н	0	0	0	0
20	Магдалинівський р-н	2	1	0	1
21	Межівський р-н	4	3	0	1
22	Нікопольський р-н	6	5	0	1
23	Новомосковський р-н	11	10	0	1
24	Павлоградський р-н	7	5	1	1
25	Петриківський р-н	8	7	0	1
26	Петропавлівський р-н	4	3	0	1
27	Покровський р-н	6	5	0	1
28	П'ятихатський р-н	4	3	0	1
29	Синельніковський р-н	9	5	3	1
30	Солонянський р-н	12	9	3	0
31	Софіївський р-н	16	15	0	1
32	Томаківський р-н	6	4	1	1
33	Царичанський р-н	4	3	0	1
34	Широківський р-н	5	4	0	1
35	Юр'ївський р-н	4	3	0	1
	Всього по районах:	196	141	35	20
	Заклади обласного підпорядкування	57	38	19	0
	ВНЗ I-II рівнів акредитації	19	19	0	0
	ПТНЗ	66	47	18	1
	Всього по області	1129	804	289	36

ГОЛОВНЕ УПРАВЛІННЯ ОСВІТИ І НАУКИ
КОМУНАЛЬНИЙ СПЕЦІАЛЬНИЙ ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ
РЕАБІЛІТАЦІЙНИЙ ЗАКЛАД
«ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ
ПСИХОЛОГО-МЕДИКО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ЦЕНТР»

НАКАЗ № 28

17 квітня 2009 р.

Про встановлення (підтвердження)
кваліфікаційних категорій та присвоєння
педагогічних звань практичним психологам
і соціальним педагогам закладів освіти
в 2009 році.

Відповідно до Типового положення про атестацію педагогічних працівників України, затвердженого наказом Міністерства освіти України від 20.08.1993 за № 310 і зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 02.12.1993 за № 176, наказу Головного управління освіти і науки Дніпропетровської облдержадміністрації № 172-к від 12.09.2008, 9 і 10 квітня 2009 р. в Дніпропетровському обласному психолого-медико-педагогічному центрі відбулися засідання обласної атестаційної комісії з атестації практичних психологів і соціальних педагогів закладів освіти.

На підставі рішень атестаційної комісії ДОПМПЦ (протоколи №№ 31, 32)

НАКАЗУЮ:

1. Встановити (підтвердити) наступним працівникам закладів освіти кваліфікаційну категорію «Спеціаліст вищої категорії»:

Білій Любові Дмитрівні,	практичному психологу навчально-виховного комплексу №99 м.Дніпропетровська;
Бондаренко Інні Анатоліївні,	практичному психологу міського дитячого будинку № 2 «Берегиня» м.Дніпропетровська;
Заславській Марині Олександрівні,	практичному психологу дошкільного навчального закладу № 366 м.Дніпропетровська;
Ізвариній Оксані Анатоліївні,	практичному психологу дошкільного навчального закладу (центру розвитку дитини) № 392 м.Дніпропетровська;
Константиновій Галині Федорівні,	практичному психологу спеціалізованої школи № 13 м.Дніпропетровська;
Кульбач Любові Володимирівні,	практичному психологу дошкільного навчального закладу № 181 м.Дніпропетровська;
Мараховській Людмилі Олександрівні,	практичному психологу дошкільного навчального закладу № 92 м.Дніпропетровська;
Михайловій Вікторії Вікторівні,	практичному психологу дошкільного навчального закладу № 258 м.Дніпропетровська;
Мусієнко Інні Анатоліївні,	практичному психологу середньої загальноосвітньої школи № 63 м.Дніпропетровська;
Прибиток Валентині Дмитрівні,	практичному психологу середньої загальноосвітньої школи № 54 м.Дніпропетровська;
Рапіній Тетяні Вікторівні,	практичному психологу середньої загальноосвітньої школи № 91 м.Дніпропетровська;
Северенчук Інні Василівні,	практичному психологу спеціалізованої середньої загальноосвітньої школи № 22 м. Дніпропетровська;

Шевченко Раїсі Григорівні,	практичному психологу дитячої клінічної лікарні № 2 м.Дніпропетровська;
Тарасовій Тетяні Миколаївні,	практичному психологу спеціального дошкільного навчального закладу компенсуючого типу № 21 м.Дніпродзержинська;
Козловій Галині Олександрівні,	практичному психологу комбінованого дошкільного навчального закладу № 238 м. Кривого Рогу;
Кучергану Валерію Гелярійовичу,	практичному психологу Криворізького ліцею з посиленою військово-фізичною підготовкою;
Федюковій Світлані Володимирівні, Волковій Аліні Анатоліївні,	практичному психологу Тернівського ліцею м. Кривого Рогу;
Резніковій Ліні Анатоліївні,	практичному психологу дошкільного навчального закладу № 8 м.Новомосковська;
Бондаренко Тетяні Володимирівні,	практичному психологу середньої загальноосвітньої школи № 6 м.Новомосковська;
Дягіль Наталії Григорівні,	практичному психологу дошкільного навчального закладу № 61 м.Павлограда;
Гуменній Надії Василівні,	практичному психологу середньої загальноосвітньої школи I-III ступенів № 1 м. Павлограда;
Демурі Наталії Олексіївні,	практичному психологу середньої загальноосвітньої школи № 4 м.Тернівки;
Кушнір Наталії Григорівні,	практичному психологу Української психіатричної лікарні з суворим наглядом (м. Дніпропетровськ);
	практичному психологу Української психіатричної лікарні з суворим наглядом (м. Дніпропетровськ).

2. Встановити (підтвердити) наступним працівникам закладів освіти кваліфікаційну категорію “Спеціаліст першої категорії”:

Розуменко Ользі Михайлівні,	практичному психологу Центру ранньої медико-соціальної реабілітації дітей з органічним ураженням нервової системи Дитячої лікарні м. Дніпродзержинська;
Євдокимовій Анні Ваагнівні,	практичному психологу Марганецької спеціальної загальноосвітньої школи-інтернату для дітей з вадами розумового та фізичного розвитку;
Краюшкіній Олені Олександрівні, Костенко Наталії Володимирівні,	практичному психологу Нікопольського центру професійної освіти; соціальному педагогу Павлоградського навчально-реабілітаційного центру;
Щербиніній Лілії Олексіївні,	практичному психологу Першотравенської загальноосвітньої спеціальної школи-інтернату;
Хомік Маргариті Миколаївні,	практичному психологу відділу освіти Софіївської районної державної адміністрації.

3. Встановити наступним працівникам закладів освіти кваліфікаційну категорію “Спеціаліст другої категорії”:

Гусак Людмилі Анатоліївні,	соціальному педагогу спеціальної загальноосвітньої школи-інтернату № 1 для дітей з вадами розумового та фізичного розвитку (м.Дніпропетровськ);
Багонській Світлані Анатоліївні,	практичному психологу Ювілейної середньої загальноосвітньої школи № 1 Дніпропетровського району;
Разумній Лілії Миколаївні,	практичному психологу Дніпродзержинської спеціальної загальноосвітньої школи-інтернату для розумово відсталих дітей;
Мазур Марині Геннадіївні,	практичному психологу Солонянської середньої загальноосвітньої школи № 2 Солонянського району;
Усіченко Олені Анатоліївні,	практичному психологу Микільської-на-Дніпрі середньої загальноосвітньої школи Солонянського району;
Вахняніній Лілії Михайлівні,	практичному психологу професійно-технічного училища № 44 (м.Кривий Ріг);
Собко Євгенії Станіславівні,	практичному психологу Софіївського професійного ліцею (смт.Софіївка);
Струковій Вікторії Василівні,	практичному психологу вищого професійного училища № 70 м.Жовті Води;
Грінченко Людмилі Олексіївні,	практичному психологу Криворізького коледжу Національного авіаційного університету;

Купа Ірині Олексіївні, практичному психологу Автотранспортного технікуму Національного гірничого університету (м.Дніпропетровськ);
Потебенько Вікторії Вікторівні, практичному психологу Дніпропетровського коледжу технологій та дизайну;
Юшиній Оксані Вікторівні, практичному психологу Криворізького медичного коледжу;
Коломоєць Наталії Євгенівні, практичному психологу Української психіатричної лікарні з суворим наглядом (м. Дніпропетровськ).

4. Присвоїти наступним працівникам закладів освіти педагогічне звання «практичний психолог-методист»:

Білій Любові Дмитрівні, практичному психологу навчально-виховного комплексу № 99 м.Дніпропетровська;
Заславській Марині Олександрівні, практичному психологу дошкільного навчального закладу № 366 м.Дніпропетровська;
Ізвариній Оксані Анатоліївні, практичному психологу дошкільного навчального закладу (центру розвитку дитини) № 392 м. Дніпропетровська;
Мараховській Людмилі Олександрівні, практичному психологу дошкільного навчального закладу № 92 м.Дніпропетровська;
Мусієнко Інні Анатоліївні, практичному психологу середньої загальноосвітньої школи № 63 м.Дніпропетровська;
Рапіній Тетяні Вікторівні, практичному психологу середньої загальноосвітньої школи № 91 м.Дніпропетровська;
Северенчук Інні Василівні, практичному психологу спеціалізованої середньої загальноосвітньої школи № 22 м. Дніпропетровська;
Тарасовій Тетяні Миколаївні, практичному психологу спеціального дошкільного навчального закладу компенсуючого типу № 21 м. Дніпродзержинська;
Дягіль Наталії Григорівні, практичному психологу середньої загальноосвітньої школи I-III ступенів № 1 м. Павлограда.

5. Начальникам управлінь, відділів освіти і науки районних, міських державних адміністрацій, керівникам закладів і установ освіти здійснити оплату праці названим працівникам відповідно до встановлених кваліфікаційних категорій та педагогічних звань із 01.05.2009 р.

6. Контроль за виконанням цього наказу залишаю за собою.

Директор ДОПМПП

С.І. ВАСИЛЬКОВСЬКА

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДНІПРОПЕТРОВСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ
ГОЛОВНЕ УПРАВЛІННЯ ОСВІТИ І НАУКИ

НАКАЗ

«__06__» _____04_____2009

м. Дніпропетровськ

№ _295_

Про нагородження переможців
та лауреатів обласного конкурсу
«Психолог року - 2009»

На виконання наказу головного управління освіти і науки Дніпропетровської облдержадміністрації від 15.07.08 № 607 «Про проведення обласного конкурсу «Психолог року» та за результатами фінального туру обласного конкурсу «Психолог року - 2009»

НАКАЗУЮ:

1. Нагородити дипломами головного управління освіти і науки Дніпропетровської облдержадміністрації переможців обласного конкурсу:

Межанську Олену Миколаївну – практичного психолога СЗШ № 22 м.Дніпропетровська дипломом I ступеня;

Філіпенко Оксану Анатоліївну – практичного психолога СЗШ № 15 м.Павлограда дипломом II ступеня;

Применко Наталію Олександрівну – практичного психолога Жовтоводської гуманітарної гімназії дипломом III ступеня.

2. Нагородити грамотами головного управління освіти і науки Дніпропетровської облдержадміністрації лауреатів обласного конкурсу:

Єрмоленко Юлію Вікторівну – практичного психолога СЗШ № 36 м.Дніпродзержинська;

Тлустенко Світлану Сергіївну – практичного психолога Радущанської СЗШ Криворізького району;

Єкімову Олену Василівну – практичного психолога СЗШ № 9 м.Орджонікідзе.

3. Висловити подяку:

Баляй С.Б. – начальнику управління освіти і науки Дніпропетровської міської ради;

Наріжній Л.С. – методисту з питань практичної психології і соціальної роботи методичного центру м. Дніпропетровська;

Осипчуку О.Б. – начальнику відділу освіти Павлоградської міської ради;

Синьогіній Т.Ф. – методисту з питань практичної психології та соціальної роботи Павлоградського відділу освіти;

Малоок О.І. – начальнику відділу освіти Жовтоводської міської ради;

Климчук А.А. – методисту з питань практичної психології та соціальної роботи Жовтоводського відділу освіти;

Виборній Н.Д. – начальнику управління освіти і науки Дніпродзержинської міської ради;

Муравей І.В. – спеціалісту управління освіти і науки Дніпродзержинської міської ради;

Кравчик Л.В. – начальнику відділу освіти Криворізької райдержадміністрації;

Діл О.Д. – методисту з питань практичної психології та соціальної роботи відділу освіти Криворізької райдержадміністрації;

Рубасі Г.П. – начальнику управління освіти Орджонікідзевської міської ради;

Чергинець Г.М. – методисту з питань практичної психології та соціальної роботи ІМЦ управління освіти Орджонікідзевської міської ради;

Дмитровій Л.П. – директору СЗШ № 46 м. Дніпропетровська;

Полуектовій Л.І. – заступнику директора СЗШ № 46 м.Дніпропетровська.

Начальник головного управління
освіти і науки облдержадміністрації

В.В. Сиченко

ОГЛЯД-КОНКУРС МЕТОДИЧНИХ ОБ'ЄДНАНЬ

ПРОЕКТ

Умови проведення обласного огляду-конкурсу методичних об'єднань практичних психологів та соціальних педагогів

I. МЕТА І ЗАВДАННЯ ОГЛЯДУ-КОНКУРСУ

Обласний огляд-конкурс методичних об'єднань практичних психологів та соціальних педагогів проводиться з метою підвищення ефективності роботи психологічної служби системи освіти Дніпропетровської області щодо забезпечення науково-методичного супроводу діяльності практичних психологів і соціальних педагогів закладів освіти.

Основними завданнями огляду-конкурсу є наступні:

1. Вивчення стану роботи методичних об'єднань практичних психологів та соціальних педагогів районних (міських) психологічних служб.
2. Пошук ефективних форм і методів науково-методичного супроводу діяльності практичних психологів та соціальних педагогів закладів освіти.
3. Узагальнення кращого досвіду роботи методичних об'єднань практичних психологів та соціальних педагогів.
4. Визначення провідної ролі методичного об'єднання у підвищенні рівня професійної компетентності практичних психологів та соціальних педагогів.

II. УЧАСНИКИ КОНКУРСУ

У огляді-конкурсі беруть участь методичні об'єднання практичних психологів та соціальних педагогів районних (міських) психологічних служб системи освіти Дніпропетровської області.

III. ПОРЯДОК ПРОВЕДЕННЯ КОНКУРСУ

Огляд-конкурс методичних об'єднань практичних психологів та соціальних педагогів проводиться у три тури у період з вересня 2009 року по вересень 2011 року.

Для проведення огляду-конкурсу створюється обласний оргкомітет, до складу якого входять методисти рай/міськ/во, відповідальні за роботу психологічної служби та методисти обласного Центру практичної психології і соціальної роботи. Оргкомітет вирішує усі питання, що пов'язані з організацією та проведенням огляду-конкурсу.

Перший тур – заочний – вересень 2009 року – травень 2010 року.

У ньому приймають участь усі без винятку МО практичних психологів та соціальних педагогів. Протягом зазначеного терміну керівники методичних об'єднань практичних психологів та соціальних педагогів районних (міських) психологічних служб подають до обласного оргкомітету наступну інформацію у паперовому та електронному варіантах:

I. Обліково-статистична документація

1. Кадровий потенціал методичного об'єднання (далі МО): 1) відомості про керівника МО; 2) дані про членів МО; 3) склад творчої групи; 4) методичні проблеми (теми), над якими працюють члени МО.

2. Облік діагностичного і корекційного інструментарію членів МО за такою таблицею:

№ п/п	Повна назва	Хто автор	Призначення	Джерело

3. Плани роботи МО за останні три роки.

II. Форми навчально-методичної роботи

1. Кількість засідань МО за останні три роки.

2. Таматика засідань МО за останні три роки.

III. Методична продукція МО (перелічити за вказаними видами)

1. Методичне забезпечення навчально-виховного процесу (методичні рекомендації, пам'ятки, буклети, газети, інструкції і т.п.).

2. Методичні розробки членів МО, належним чином оформлені та роздруковані (корекційно-розвивальні програми, плани уроків, технології роботи з окремих проблем, узагальнений досвід роботи та інш.).

3. Методичний фонд МО (відео-, аудіо- та фотоматеріали, науково-методична література).

Зазначена інформація подається до обласного Центру практичної психології і соціальної роботи протягом 2009-2010 навчального року.

Другий тур – відбірковий – проводиться протягом 2010-2011 навчального року. Члени обласного оргкомітету, відповідно до графіку виїздів, узгодженого з методистами рай/міськ/во, відповідальними за роботу психологічної служби, знайомляться з роботою тих МО, які визнані кращими за результатами першого туру, та визначають учасників третього туру.

Третій тур – фінальний – проводиться у вересні 2011 року під час святкування 20-річчя психологічної служби системи освіти Дніпропетровщини.

У третьому турі приймають участь творчі групи тих методичних об'єднань практичних психологів та соціальних педагогів, які визнані кращими у другому, відбірковому турі.

IV. ПІДВЕДЕННЯ ПІДСУМКІВ

За наслідками фінального туру огляду-конкурсу визначаються переможці, які нагороджуються дипломами і грамотами головного управління освіти і науки, а також цінними подарунками.

Обласні навчально-методичні заходи у 2009-2010 навчальному році

Вересень

10.09.09 Засідання МО практичних психологів та соціальних педагогів спеціальних освітніх закладів обласного підпорядкування. Узгодження річних планів роботи

(на базі ОПМПЦ, для практичних психологів та соціальних педагогів)

24.09.08 День психологічної служби системи освіти Дніпропетровщини – рік 18-й

(на базі ДОППО, для методистів-психологів рай/міськ/во, керівників МО практичних психологів та соціальних педагогів, практичних психологів закладів освіти. Поч. о 10.00).

Жовтень

8.10.09 Засідання МО практичних психологів ВУЗів I-II рівнів акредитації (на базі ОПМПЦ)

19.10.09-7.11.09 Курси з підвищення кваліфікації для практичних психологів зі стажем роботи більше 5 років

Листопад

19.11.08 Семінар «Профорієнтаційна робота в навчальному закладі» (на базі ДОППО, для методистів-психологів рай/міськ/во, практичних психологів, у тому числі практичних психологів 1-го року роботи. Поч.о 10.00)

Грудень

17.12.09 Семінар «Співробітництво соціального педагога з недержавними установами» (на базі ДОППО, для соціальних педагогів. Поч. о 10.00).

Січень

21.01.10 Конференція з обміну досвідом для практичних психологів дошкільних навчальних закладів (на базі ДОППО, для практичних психологів ДНЗ. Поч. о 10.00)

Лютий

18.02.10 Конференція з обміну досвідом для практичних психологів закладів нового типу (на базі ДОППО, для практичних психологів гімназій, ліцеїв, колегіумів, ВУЗів I-II рівнів акредитації. Поч. о 10.00)

Березень

4.03.10 Семінар-нарада для керівників районних (міських) психологічних служб (на базі ОПМПЦ, для методистів-психологів рай/міськ/во. Поч. о 10.00)

25.03.10 Семінар «Сім'я і дитина: зона ризику» (на базі ДОППО, для методистів-психологів рай/міськ/во, керівників психолого-педагогічних семінарів, практичних психологів, соціальних педагогів закладів освіти. Поч. о 10.00).

Квітень

8.04-9.04.10 Засідання обласної атестаційної комісії (на базі ОПМПЦ, для практичних психологів та соціальних педагогів)

22.04.10 Засідання МО практичних психологів ВУЗів I-II рівнів акредитації (на базі ОПМПЦ)

Травень

20.05.10 Семінар «Профілактика професійних ризиків у педагогічних працівників» (на базі ДОППО, для методистів-психологів рай/міськ/во, практичних психологів, соціальних педагогів закладів освіти. Поч. о 10.00)

27.05.10 Засідання МО практичних психологів та соціальних педагогів спеціальних освітніх закладів обласного підпорядкування (на базі ОПМПЦ, для практичних психологів та соціальних педагогів)

Червень

1.06 - 4.06.10 Статистична звітність практичних психологів і соціальних педагогів закладів освіти обласного підпорядкування за навчальний рік (на базі ОПМПЦ)

7.06.-11.06.10 Звіт про діяльність районних (міських) психологічних служб за навчальний рік (на базі ОПМПЦ, для методистів-психологів рай/міськ/во).

Курси з підвищення кваліфікації на 2010 рік плануються в залежності від кількості заявок. Заявки подавати до 01.10.2010р. в ДОППО.

ТРЕНІНГ-ЦЕНТР ПРОПОНУЄ

Тренер	Назва тренінгу	Час проведення
Мушинський Віктор Петрович, методист-психолог вищої категорії	Тренінг фрустраційної толерантності (10 занять)	Початок занять: 1 жовтня 2009 року. Раз на тиждень. Щочетверга, з 15.00 до 17.00
Зарічна Наталія Василівна, методист-психолог вищої категорії	1. Практикум з консультування (10 занять) 2. Діагностичний практикум (протягом року)	Початок занять: 14 січня 2010 року. Раз на тиждень. Щочетверга з 15.00 до 17.00 Перше заняття 1 жовтня 2009 року о 15.00
Савельєва Наталія Володимирівна, методист-психолог вищої категорії	1. Основи тренінгової роботи (триденний тренінг) 2. Тренінг для тренерів: практикум та супервізія (триденний тренінг для тих, хто пройшов перший тренінг)	Проводиться під час осінніх та весняних канікул за записом.

Клуб спілкування «Теремок» запрошує дошкільних психологів на зустрічі у жовтні 2009 та у квітні 2010 року.

Додаткова інформація: Початок роботи тренінг-центру – 1 жовтня 2009 року.

Місце проведення занять: Дніпропетровський обласний психолого-медико-педагогічний центр.
Адреса: вул. Паторжинського, 13а. Телефон для довідок: 371 – 11 – 23.

ЧАСТИНА II. Методичні розробки

Методичне об'єднання як форма організації діяльності практичних психологів закладів освіти

*Біла Любов Дмитрівна, практичний психолог-методист, керівник МО
практичних психологів Бабушкінського району м. Дніпропетровська*

У забезпеченні процесів реформування освітянської галузі важливим чинником є психологічна служба як складова державної системи охорони фізичного і психічного здоров'я громадян України. Вона створена для виявлення і забезпечення оптимальних соціально-психологічних умов становлення особистості дитини.

Психологічна служба діє в системі освіти для підвищення ефективності навчально-виховного процесу, своєчасного виявлення труднощів, проблем та умов індивідуального розвитку особистості, корекції міжособистісних стосунків усіх учасників навчально-виховного процесу, профілактики відхилень в індивідуальному розвитку та поведінці.

Ефективне виконання основних завдань психологічної служби неможливе без пошуку нових резервів підвищення рівня управління її діяльністю. Це стосується планування роботи психологічної служби, чіткої регламентації часу, вибору необхідних та доцільних напрямків, форм і методів роботи. Ця методична розробка пропонує розв'язання даної проблеми, ґрунтується на конкретних напрацюваннях, що викладено в роботі.

Важливою ланкою координування та керування роботою психологічної служби району стає методичне об'єднання практичних психологів навчальних закладів району.

Методичне об'єднання практичних психологів нашого району – це група шкільних психологів, які об'єднані однією метою та прагнуть до професійного зростання.

Об'єктом його діяльності є нормативне, науково-методичне й організаційне забезпечення діяльності кожного практичного психолога, підвищення його професійної майстерності.

Метою даної методичної розробки є :

- Узагальнити досвід роботи районного МО практичних психологів.
- Поділитися з колегами міста та області досвідом роботи МО та наробками.
- Проаналізувати методичну та організаційну роботу керівника МО.
- Залучити колег до творчої співпраці.

Діяльність практичних психологів району спрямована на реалізацію теми методичного об'єднання: підвищення рівня професійної компетентності та розвиток творчого потенціалу психологів.

Основна мета МО: «Проектування та організація середовища, яке сприяло б розвитку особистості, забезпечило умови для повноцінного розкриття наявного потенціалу всіх учасників навчально-виховного процесу».

Задачі методичного об'єднання:

- Забезпечення професійного, культурного і творчого зростання практичних психологів шкіл, підвищення теоретичного, науково-методичного рівня підготовки практичних психологів з питань психології, педагогіки, практичної діяльності, координування планування, організації і психологічного аналізу діяльності практичних психологів шкіл району; створення атмосфери відповідальності за результати діяльності психологів.

- Освоєння нового змісту, технологій і методів психологічної практики, удосконалення напрямків роботи, забезпечення виконання єдиних принципів підходів до організації діяльності практичних психологів району, озброєння психологів сучасними технологіями та знаннями.
- Узагальнення передового досвіду психологічної роботи в школах, впровадження в практику роботи психологів шкіл району, міста.
- Створення умов для творчого та професійного росту кожного практичного психолога навчального закладу.
- Проведення огляду кабінетів психологів навчальних закладів.
- Забезпечення соціально-психологічного супроводу навчання і виховання учнів.
- Надання консультативно-методичної допомоги всім учасникам навчально-виховного процесу.

Напрямки роботи:

- Підвищення професійного рівня практичних психологів. Методичний супровід професійного становлення новопризначених фахівців.
- Здійснення науково-методичного супроводу психологічних служб навчальних закладів.
- Посилення контролю за результатами діяльності, за дотриманням вимог Етичного кодексу та нормативних документів, які регламентують діяльність практичних психологів.
- Розширення співробітництва з органами охорони здоров'я, інспекцією у справах дітей, соціальними службами сім'ї і молоді, громадськістю, засобами масової інформації.
- Посилення співпраці з психолого-медико-педагогічними консультаціями всіх рівнів.

Основними функціями діяльності керівника МО практичних психологів району є інформаційна, методична й організаційна робота.

Керівник МО планує свою роботу на навчальний рік відповідно до плану роботи методичної ради райвно, планів роботи Міського методичного центру та Обласного центру практичної психології. Засідання МО протоколюються. Наприкінці навчального року керівник МО представляє аналіз діяльності за рік.

Планування роботи МО

Процес планування роботи МО на рік складний та відповідальний. Важливо правильно підібрати як теоретичні так і практичні питання для розгляду на засіданнях. Тому ці проблеми вивчаються та обговорюються з колегами.

В одному номері газети „Психолог” був надрукований матеріал з досвіду роботи психологів Буковини. Мене зацікавила стаття „Організація діяльності творчих лабораторій”, де розглядалося питання планування роботи. Деякий досвід я перейняла у колег. Тепер не стоїть питання, яку тематику засідань планувати з року в рік.

Звичайно, деякі актуальні питання диктує саме життя, деякі – стоять на розгляді психологічної служби міста, області. Так, в 2008 році на контролі стояли такі питання:

- попередження торгівлі людьми,
- гендерне виховання молоді,
- попередження суїцидів,
- жорстоке відношення до дітей,
- попередження агресивної поведінки дітей.

Важливе значення для методичного об'єднання має розгляд Концепції розвитку психологічної служби освіти України на період до 2012 року, орієнтованого на посилення ролі і значимості психологічної складової освітнього процесу, а отже і на підвищення ефективності діяльності практичних психологів. Тому на одному із засідань і стояло питання складання Плану дій щодо реалізації розвитку психологічної служби Бабушкінського району на період до 2012 року.

При плануванні семінарів, що проводяться в кожному навчальному закладі, враховується специфіка навчального закладу, тема та напрямки роботи практичного психолога. Звичайно, колеги підбирають тематику засідання з методичної теми, де є досвід

роботи над проблемою, над якою працює психолог в навчальному закладі. Кожен психолог, який проходить атестацію, запрошує до себе колег, знайомить зі специфікою навчального закладу та ділиться досвідом своєї роботи (форму проведення кожен обирає самостійно).

Досить часто тематика засідань МО базуються на існуючих теоретичних та практичних проблемах діяльності психологів, що виявляються за допомогою таких показників:

1. *Анкетування психологів:*

- Якими наробками з власного досвіду могли б поділитися зі своїми колегами?
- Які напрямки вашої діяльності ви вважаєте найскладнішими?
- З яких питань ви хотіли б отримати додаткову теоретичну підготовку?
- З яких питань ви б хотіли отримати практичну підготовку?
- Які проблеми сучасної школи, на вашу думку, є актуальними для роботи психолога?

2. *Бесіди, інтерв'ю з психологами, педагогами.*

3. *Аналізу документації: звіти психологів, накази, положення, концепції, авторські навчальні та виховні програми.*

4. *Інформації, отримані від консультування учасників навчально-виховного процесу.*

Зараз більшість шкіл впроваджують різноманітні інноваційні програми. Психолог часто супроводжує експериментальну діяльність освітнього закладу, визначає ефективність інноваційних технологій. На нього покладаються великі сподівання й відповідальність у визначенні результативності й подальшої діяльності. Досвіду з даного питання в психологів району практично немає, саме тому на засіданнях методичного об'єднання йде творча робота з питання вибору методик, з пошуку наробок психологів, що є учасниками експериментальної діяльності.

Всі засідання методичних об'єднань є відкритими для відвідування спеціалістами, які цікавляться тими питаннями, що розглядаються на певному засіданні. Частими гостями засідань є методисти районного відділу освіти Бабушкінського району.

Кожне засідання протоколюється (вказуються обговорені питання, фіксуються прийняті рішення, рекомендації).

Звітність

Звіти про роботу методичного об'єднання надаються в районний відділ освіти та у Міський методичний центр.

Звіти бувають статистичні (за півріччя та рік) та аналітичні (в кінці навчального року). Статистичний звіт складається на основі статистичних даних всіх психологічних служб навчальних закладів району. В ньому відображається кількісний показник роботи за напрямками діяльності психолога. В аналітичному звіті відображається робота з виконання плану роботи методичного об'єднання. Звіт - це колективна робота всіх членів МО.

Існують звіти, які складаються з пілотажних обстежень, з питань, що стоять на контролі міської психологічної служби. Вони складаються протягом року та надаються до Міського методичного центру.

Про роботу методичного об'єднання в цілому говорить своєчасна звітність, пунктуальність, виконавча дисципліна.

Методичне об'єднання як форма професійного спілкування практичних психологів

Засідання методичних об'єднань проходять згідно річного плану роботи МО. Це одна із дієвих форм спілкування практичних психологів. Спочатку засідання нашого методичного об'єднання мали форму ділового спілкування, але з часом це стало співпрацею людей, що об'єднанні єдиними цілями та бажаннями: творча праця, інтерес, обмін досвідом, думками – спілкування однодумців, друзів.

МО нашого району працює в тісному зв'язку з громадськими організаціями, спеціалізованими центрами та службами району та міста: Центром соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді Бабушкінського району, Службою у справах неповнолітніх, Комітетом

у справах сім'ї та молоді, Міським центром соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, Центром планування сім'ї та репродукції людини. Цікаво проходять сумісні засідання, на яких визначаються точки взаємодії психолога та спеціалістів даних установ.

Кожна зустріч з практичними психологами шкіл – це для колег маленьке свято – свято спілкування, радості за колег, що працюють поруч.

Актуальні інтерактивні форми та методи проведення засідань МО

Спостереження показують, що творчий психолог, який вже має певний досвід, добре володіє методиками психологічного мінімуму, починає пошук нових форм та методів роботи. Цей процес дає можливість бути завжди оригінальним, цікавим, творчим. А психолог, безумовно, одержує задоволенням та бажання рухатися вперед.

Наше методичне об'єднання працює в тісному зв'язку з районними методичними об'єднаннями міста, з Обласним центром практичної психології, кафедрою психології ДОШПО, де працюють творчі спеціалісти. Часто нові форми та традиції, що використовують більш освічені колеги переймаємо і з задоволенням використовуємо у своїй роботі. Так, проведена творча майстерня «Школа майбутнього» на базі ДОШПО, де присутні були лише керівники МО районів міста, мала продовження і на нашому районному МО.

Міський методичний центр опублікував перелік форм методичної роботи педагогів, де вказані традиційні та нетрадиційні форми діяльності з різним направленням.

Деякі форми роботи, безумовно, можна використовувати в психологічній роботі, деякі - адаптувати, доповнити (що ми і зробили) для планування та роботи практичного психолога. Ось деякі з них, що можливо використовувати в роботі МО:

Традиційні форми:

- Інструктивно-методичні наради.
- Тиждень психології.
- Семінар-практикум.
- Психолого-педагогічний семінар.
- Методичні виставки психологічної літератури.
- Оформлення куточків психологічних знань.
- Групове наставництво.

Нетрадиційні форми:

- Фестиваль психологічних ідей, знахідок та новинок.
- Ярмарок психологічної творчості: ігри, руханки, вірші, притчі та ін.
- Ділові ігри.
- Творчі майстерні.
- Мозковий штурм.
- Творча наукова дискусія.
- Навчальний семінар за методикою психологічного дослідження.
- Консультації з науковцями щодо науково-методичного описання досвіду.
- Консультації-практикуми.
- «Головоломки» - розв'язання психологічних та проблемних завдань.
- Психологічний портрет творчого колективу.
- «Психологічні посиденьки».

Цей список можна доповнювати, але хочеться відзначити, що ті форми, які вже випробувані нашим колективом, будуть мати своє продовження. Адже вони ненав'язливо залучають психологів до активної діяльності, посилюють наукову та практичну спрямованість роботи, поєднують традиційні форми з дозвіллям.

Висновки

Вже не раз звертаюся до аксіоми успіху роботи психолога: *«Особистість психолога є його частиною роботи»*. І це дійсно так. Адже, суттєвими професійними рисами спеціаліста мають бути індивідуальна етична свідомість, його почуття відповідальності,

професійна компетентність, гуманістична спрямованість, особисті моральні риси. Практичні психологи у всіх випадках мають дотримуватися професійних етичних принципів. Важливо виявляти особливу обережність у тих випадках своєї роботи (чи своєї натури), які можуть становити загрозу особистій недоторканності клієнта, його психічному здоров'ю або моральним переконанням. Від цих вимог буде залежати і успіх, і результат, і співпраця з усіма учасниками навчально-виховного процесу.

Приємно відзначити, що в більшості практичних психологів налагоджені доброзичливі стосунки з адміністрацією школи. Адже кожен семінар на базі навчального закладу відкриває директор чи заступник директора з навчально-виховної роботи, який робить наголос на значення психологічної служби в школі та спільну діяльність в вирішенні навчальних та виховних проблем.

Безумовно, що поряд з успіхами є багато питань, що необхідно вирішувати, покращувати.

Пам'ятка керівникові МО

1. Коли з колегами обговорив професійні питання, спитай у нього про особисте життя.
2. Знайди „родзинку”, за яку можна похвалити колегу.
3. Якщо практичний психолог не здає вчасно звіт – поцікався його здоров'ям.
4. Проявляй творчість під час оформлення звітів.
5. Оточи себе не тільки професіоналами, але в їх обличчі - однодумцями.

Психологическое сопровождение пятиклассников в адаптационный период

*Дягиль Наталья Григорьевна, практический психолог-методист
общеобразовательной средней школы № 1 г. Павлограда*

Переход из начальной школы в среднюю традиционно считается одной из наиболее педагогически сложных школьных проблем, а период адаптации в пятом классе – одним из труднейших периодов школьного обучения. Любой учитель скажет, что начало 5-го класса – сложный этап, и не только для ребенка, но и для учителей, и для родителей. Проблем много, и они не ограничиваются рамками учебного процесса, а связаны также с организацией жизни в школе в целом и с психологической атмосферой в семье.

Для пятиклассника, приходящего в школу 1 сентября, все оказывается новым. И поэтому возникает необходимость в адаптации – привыкании к новым условиям обучения.

Успешность адаптации младшего подростка зависит не только от его интеллектуальной готовности, но и от того, насколько хорошо он умеет налаживать отношения и общаться с одноклассниками и педагогами, соблюдать школьные правила, ориентироваться в новых ситуациях.

Это обусловлено и переменами, происходящими в школьной среде и внутреннем мире детей этого возраста:

- 1) новые требования к психолого-педагогическому статусу пятиклассников;
- 2) увеличение объема и содержания образования;
- 3) расширение круга учителей-предметников, с которыми ученики вынуждены постоянно вступать в деловые взаимодействия;
- 4) на место первой учительницы приходит новый классный руководитель;
- 5) завершение перехода к кабинетной системе обучения;
- 6) несформированность ученического коллектива класса;
- 7) отсутствие у школьников умения как самостоятельно, так и совместно организовывать учебную деятельность.

Период адаптации к новым условиям обучения проявляется в возрастании тревожности, снижении работоспособности, повышении робости или, наоборот, «развязности», неорганизованности, забывчивости. Исследовательские данные

свидетельствуют о том, что подобные функциональные отклонения наблюдаются у 70-80% учащихся.

Адаптация подростка к обучению в среднем звене школы происходит не сразу. У большинства учащихся она завершается через 2-3 недели учебы («легкая адаптация»), адаптация «средней тяжести» составляет 2-3 месяца (дети, имеющие функциональные отклонения). Выделяется и категория детей, у которых процесс адаптации протекает довольно длительно и тяжело в течение 3-х и более месяцев («тяжелая адаптация»)

С этим периодом часто связаны и заболевания детей, имеющие соматический характер.

Состояние подростков с педагогической точки зрения характеризуется

- низкой организованностью;
- учебной рассеянностью;
- недисциплинированностью;
- снижением интереса к учебе и её результатам

с психологической:

- снижением самооценки;
- высоким уровнем ситуативной тревожности.

Все это говорит о том, что в адаптационный период сопровождение пятиклассников должно занимать в работе психолога одно из ведущих мест.

Адаптационный период пятиклассников имеет свою особенность. В отличие от адаптационного периода первоклассников, работа с пятиклассниками должна носить поэтапный и комплексный характер. Кроме того, первоклассник достаточно опекается и учителями и родителями. При переходе же в пятый класс ученик остается чаще всего «сам на сам» со своими проблемами, ведь он уже взрослый. И единственным связующим звеном между младшей и средней школой остается психолог.

Хотелось бы поделиться опытом работы по данной проблеме, который мне удалось осуществить в стенах нашей школы.

Психологическое обеспечение адаптационного периода пятиклассника

Содержание деятельности психолога в адаптационный период соответствует основным задачам этого периода и осуществляется по типу психолого-педагогического сопровождения с учащимися, педагогами и родителями учащихся.

Основная цель работы психолога – предупреждение возможных осложнений в психическом развитии и становлении личности детей в связи с их переходом на следующую возрастную ступень.

Деятельность психолога по адаптации пятиклассников состоит из трех этапов, которые должны рассматриваться в комплексе:

- 1) определение уровня готовности к обучению в средней школе – 4-й класс;
- 2) психолого-педагогическое сопровождение процесса адаптации – 5 класс;
- 3) диагностика и помощь учащимся с осложнениями адаптационного периода – 5 класс.

Каждый этап включает такие **основные направления работы**:

1. Просвещение педагогов и родителей;
2. Диагностика уровня и содержания школьной адаптации;
3. Групповое и индивидуальное консультирование педагогов и родителей;
4. Коррекционно-развивающая работа.

Деятельность практического психолога по *просвещению, консультированию педагогов и родителей* включает в себя:

- проведение семинаров для педагогов по данной проблеме;
- проведение консилиумов с педагогами, работающими в 5-х классах;
- групповые консультации (родительские собрания) для родителей (устные и письменные, в виде информации на стендах, памятки для родителей);
- анкетирование родителей и педагогов;
- индивидуальные консультации для родителей и педагогов;

- разработка рекомендаций для классных руководителей и родителей по организации адаптационного периода;
- помощь в организации благоприятной развивающей среды, создание положительного психологического климата в классе;
- психологическое обоснование рекомендуемых мероприятий.

Второй этап работы - реализация профилактических мер по оптимизации процесса адаптации. На этом этапе работа психолога носит более рекомендационный характер.

Третий этап работы – реализация коррекционных мер по оптимизации процесса адаптации. На этом этапе большое значение имеет непосредственная индивидуальная работа с учащимися, у которых наблюдаются осложнения адаптационного периода.

Содержание деятельности педагогов в адаптационный период включает в себя:

- работу с семьей (направленные беседы, анкетирование, организация и проведение родительских собраний, учет индивидуальных запросов родителей по отношению к ребенку);
- реализацию индивидуального подхода к ребенку, учет его актуальных способностей, уровня психофизического развития;
- использование психосберегающих технологий;
- организация благоприятной развивающей среды;
- создание благоприятного психологического климата в классе.

Развивающая работа с детьми 4-х классов по повышению уровня готовности к переходу в среднюю школу

Адаптационная работа в среднем звене школы начинается просвещения педагогов и родителей. В апреле проводится родительское собрание (организационная встреча) «Как мы будем переходить в пятый класс», на котором родителям рассказывается о сложностях адаптационного периода, как помочь детям, раздаются «Памятки». В этот же период проводится консилиум для педагогов, преподающих в пятых и четвертых классах. На нем вырабатываются общие требования к учащимся. Эти требования учителя 4-х классов вводят в воспитательный процесс.

Далее проводятся несколько занятий с детьми «Я готовлюсь к 5-му классу», которые способствуют снятию тревожности по отношению к средней школе.

Первое занятие начинается с игры «Приветик». Все поднимают открытую ладонь. Психолог, глядя каждому в глаза, по очереди, улыбаясь, говорит: «Приветик», прикасаясь своей ладонью к ладони ребенка. Дети отвечают только улыбкой. Знакомство продолжает игра «Назови себя ласково», в ходе которой дети по цепочке, друг за другом, называют свое имя ласково, используя при этом мягкие и нежные прикосновения к своему телу. Затем психолог рассказывает детям о том, кто такой психолог, чем он занимается и какова цель посещения им класса. Затем проводится диагностика по двум методикам: проективной «Несуществующее животное» и социометрия. Занятие заканчивается подвижными играми: «Золотая рыбка» и «Самовары-чайнички».

По результатам психодиагностики проводятся индивидуальные консультации с классоводами, в ходе которых определяется потенциальная «группа риска», т.е. дети, чье дальнейшее обучение и воспитание могут быть связаны с существенными трудностями, а также даются рекомендации по работе с этими детьми.

На втором занятии с учащимися четвертых классов проводится методика «Моя семья». С результатами теста знакомятся родители детей на родительском собрании. Кроме этого родителям дается подробная информация о тех переменах, которые ждут их детей при переходе из младшей школы в среднюю, даются конкретные рекомендации по общению с детьми в переходный период.

Можно провести анкетирование «Чего я жду от 5-го класса».

По желанию родители приходят на индивидуальные консультации.

В этот же период (апрель-май) по рекомендациям психолога проводятся совместные мероприятия 4-х и 5-х классов. Это и классные часы, и дискотеки, и совместные

родительские собрания, на которых родители нынешних пятиклассников делятся опытом с родителями пятиклассников будущих. Сами же ребята-пятиклассники, осуществляя такое «сопровождение» четвероклассников, и сами еще больше утверждаются в статусе учащихся средней школы, и помогают пройти этот путь и четвероклассникам. При этом сначала пятиклассники приходят в гости к четвертым классам, а затем приглашают их к себе.

В мае, в период планирования работы на новый учебный год, в тесном плодотворном конструктивном сотрудничестве с завучами школы продумываются мероприятия по успешной адаптации школьников и вносятся в план работы школы.

Диагностика уровня и содержания школьной адаптации учащихся пятых классов к новым условиям обучения, развивающая работа с ними

В августе новые классные руководители пятых классов в ходе индивидуальных консультаций с психологом знакомятся с результатами психодиагностики 4-х классов, с особенностями возрастного периода, с планом мероприятий адаптационного периода, им даются методические рекомендации по сплочению коллектива, по работе с потенциальной «группой риска».

В сентябре с большим успехом проводится большая психологическая игра «Школьная кругосветка», в которой принимают участие все пятиклассники. Проводят ее старшеклассники. Дети знакомятся со всей школой, совершая остановки на станциях: «Мой класс», «Приятного аппетита», «Праздничная», «Учительская», «Всезнайка», «Спортивная». На каждой станции дети получают интересные задания: отгадать загадку, разгадать кроссворд или ребус, спеть, станцевать, решить веселую математическую задачу, пробежаться в эстафете и др. Праздник заканчивается в актовом зале на станции «Праздничная». Здесь дети играют в интересные подвижные игры, получают награды и сладкие призы. Игра нравится всем. Кроме того, пятиклассники за 1,5 часа получили полную информацию о той школе, в которой им предстоит учиться.

Начиная с сентября в течение шести недель (1 занятие в неделю, длительность 45 минут) психолог проводит адаптационные занятия по программе **тренинговых занятий с учащимися 5-х классов**. Основная цель данной программы способствовать адаптации пятиклассников в условиях средней школы.

Задачи тренинговых занятий следующие:

- формирование позитивной Я-концепции и устойчивой самооценки, снижение уровня школьной тревожности;
- формирование устойчивой учебной мотивации детей;
- формирование адекватных форм поведения в новых школьных ситуациях;
- развитие коммуникативных умений.

Поскольку форма проведения для детей необычна, и само занятие проводится в неформальной обстановке – это вызывает большой интерес пятиклассников. Они с удовольствием выполняют различные задания. Больше всего им нравится работа в подгруппах, когда нужно сделать что-то коллективно: общий рисунок, обсудить что-то, найти общее решение, презентовать наработки. С большим удовольствием играют ребята и в подвижные игры: «Путаница», «Часики», «Веселый трамвайчик», «Если весело живется» и др.

Работа по адаптации детей продолжается на занятиях факультатива «Я – мое здоровье – моя жизнь».

В течение I семестра психологом посещаются уроки разных учителей-предметников в 5-х классах с целью наблюдения за отношением учителей к результатам учебной деятельности и поведению учащихся, за критериями отношения педагогов к правилам поведения в школьном кабинете, за тем, как складываются межличностные отношения детей с педагогами, как дети справляются со школьной тревогой, излишним волнением, страхами, как относятся к собственным неудачам и ошибкам.

В октябре проводятся родительские собрания на тему «Психологические особенности пятиклассников. Адаптация к новым условиям обучения». Информация от адаптационном

периоде, о возрастных особенностях младших подростков воспринимается родителями с большим интересом. В своих комментариях родители подтверждают те перемены, которые происходят с их детьми и признают необходимость собственных перемен в поведении и отношении к подросткам. Большинство взрослых интересуют ответы на такие вопросы: Как теперь осуществлять контроль за подготовкой уроков? Дети хотят больше свободы в действиях. Как быть? Почему подростки не слышат справедливых замечаний своих родителей? и другие. Иногда собрание переходит в дискуссию. По завершению родители приглашаются на индивидуальные консультации.

В течение адаптационного периода (1-е полугодие обучения) у пятиклассников должно сформироваться так называемое «чувство взрослости», центральное и важнейшее новообразование младшего школьника, которое проявляется:

- 1) в новой личностной позиции по отношению к учебной деятельности;
- 2) в новой личностной позиции по отношению к школе и учителям;
- 3) в новой личностной позиции по отношению к одноклассникам;
- 4) в новом отношении к внутреннему миру собственного «Я».

Сложность задач адаптационного периода значительно увеличивает риск школьной дезадаптации. Не все пятиклассники даже с высоким уровнем психологической готовности могут успешно справиться с трудностями в обучении и общении, внутренними психологическими проблемами. Что уж говорить о тех учениках, у которых были проблемы уже в начальной школе.

Исходя из особенностей адаптационного периода, целью диагностического минимума в параллели 5-х классов является получение необходимой информации о социально-психологическом статусе школьников для преодоления трудностей периода адаптации к средней школе. Для достижения поставленной цели необходимо решить следующие задачи:

1. Организовать и провести психологическое обследование 5-классников (учебная мотивация, уровень самооценки, эмоциональное самочувствие, социометрические статусы);
2. Выявить школьников, испытывающих трудности в адаптации и определить характер и причину трудностей в каждом случае;
3. Определить пути оказания помощи учащимся, испытывающим трудности в процессе адаптации.

По итогам диагностического минимума подготавливается аналитическая информация по классам и параллели в целом. С данной аналитической справкой психолог выступает на заседании консилиума по результатам адаптации 5-х классов. Готовит и проводит консилиум завуч школы.

С результатами диагностики на индивидуальных консультациях психолог знакомит и классных руководителей, и родителей. Вырабатывается план совместных действий в дальнейшей работе с детьми, у которых адаптационный период затянулся.

Список литературы

1. **Ги Лефрансуа**. Прикладная педагогическая психология - СПб.: Прайм - Евро-ЗНАК, 2005.
2. **Забродський М.** Основи вікової психології. Навчальний посібник. – Тернопіль, 2008
3. **Материалы** к семинару для учителей 5-х классов. // Практична психологія та соціальна робота. 2005 - № 7
4. **Радионов В.А.** и другие. Психологическое здоровье педагогов. Сценарный план проведения психолого-педагогической студии. // Школьный психолог. 2000, № 19
5. **Психодиагностический** минимум в школе. Психологический инструментарий. – Днепропетровск, 2008
6. **Психология**. Словарь. // Под общей редакцией А.В. Петровского, М.Г. Ярошевского. – М., 1990
7. **Психология** подростка. Полное руководство. Под общей редакцией А.А. Реана. – СПб, 2003
8. **Психічне** здоров'я дитини. // Бібліотека «Шкільного світу». – К., 2003
9. **Программа** адаптации детей к средней школе. Первый раз в пятый класс. // Практична

психологія та соціальна робота. 2005 - № 5, 6

10. Хухлаєва О.В. Тропинка к своему Я. Средняя школа (5-6 класс). – М., 2005

11. Фопель К. Психологические игры и упражнения: практическое пособие: Пер. с нем. - М.: Генезис, 2001.

12. Фопель К. Сплоченность и толерантность в группе: Пер. с нем. - М.: Генезис, 2003.

13. Фопель К. Энергия паузы: Пер. с нем. - М.: Генезис, 2004.

14. Фопель К. Игры для детских вечеринок: Пер. с нем. - М.: Генезис, 2006.

15. Фридман Л.М. Изучение процесса личностного развития ученика: Методические рекомендации для учителей и практических психологов. - М.: Психологическая диагностика, 1995.

Ціннісні орієнтири сучасної молоді

Мусієнко Інна Анатоліївна, практичний психолог-методист СЗШ №63

м. Дніпропетровська

Проблеми виховання молоді в усі часи турбували кожне суспільство. Особливо гостро ці питання вставали в умовах радикальних соціальних змін.

Найважливішим стратегічним ресурсом будь-якого суспільства є молодь, яка відіграє велику роль в економічних, соціальних, політичних і культурних процесах, як сучасності, так і майбутнього. Розвиваючись, суспільство прагне виробляти певні вимоги до молодого покоління в формі норм, цінностей та правил. З цих позицій ціннісно-мотиваційний потенціал молоді є одним з основних елементів стратегії соціально-економічного розвитку кожного суспільства.

Об'єкт дослідження - сформованість ціннісних орієнтацій у молоді.

Предмет дослідження - процес формування у молоді ціннісних орієнтацій.

Мета дослідження - розробка основ процесу формування у молоді ціннісних орієнтацій.

Що ж таке ціннісні орієнтації?

“Ціннісні орієнтації — найважливіші елементи внутрішньої структури особи, закріплені життєвим досвідом індивіда всією сукупністю його переживань, що відмежовують значуще, істотне для даної людини від незначущої неістотної. Ціннісні орієнтації - це головний стержень свідомості, який забезпечує стійкість особи, спадкоємність певного типу поведінки і діяльності і виражається в спрямованості потреб та інтересів.” (Філософський енциклопедичний словник. М., 1989. С.732). “Розвинені ціннісні орієнтації — ознака зрілості особи, показник міри її соціальності. Стійка і несуперечлива сукупність ціннісних орієнтацій передбачає такі якості особистості, як цілісність, надійність, вірність визначеним принципам і ідеалам, здібність до вольових зусиль в ім'я цих ідеалів і цінностей, активність життєвої позиції; суперечність ціннісних орієнтацій породжує непослідовність в поведінці; нерозвиненість ціннісних орієнтацій — ознака інфантилізму, панування зовнішніх стимулів у внутрішній структурі особистості”.

Кожний рік дитинства, підліткового віку і юності – це не тільки новий крок в психічному розвитку, становленні особистості, формуванні психічних функцій дитини, але це ще й сходінка соціального становлення, розширення і якісного змінення соціально-психологічних можливостей людини. Соціально-психологічний розвиток – це процес засвоєння людиною доступного їй на даний момент соціального досвіду; творча переробка останнього в особистий досвід, у внутрішні соціальні цінності та установки.

Коли дитина знаходиться в якомусь середовищі – родині, навчальній установі, компанії однолітків – вона як би «ковтає» ті норми та цінності, які в цьому середовищі являються найголовнішими, а потім поступово перероблює їх, змінює та пристосовує до своїх індивідуальних особливостей та життєвих цілей. Але все дуже непросто. Процеси переробки та «поглинання» соціального досвіду розкинуті у часі. Існують цілі етапи у житті, коли дитина керується в основі своїй засвоєним, але не переробленим досвідом, другими

словами, живе чужим розумом. В другі періоди життя іде бурний процес переробки, осмислення досвіду: в цей час головне - жити не як усі, бути не схожим на інших. Складний виток соціально-психологічного розвитку повинен привести до соціальної зрілості особистості – стану гармонії. Але це відбувається не швидко і не завжди.

Дія засобів масової інформації на формування свідомості підростаючого покоління

Телебачення (ТБ) і інші засоби масової інформації впливають на молодшого школяра, виступають двигуном його виховання і розвитку. Діти досить багато часу проводять у телевізорів, дивляться передачі для дітей і для дорослих. Для більшості ТБ стало великим іншому, таким, що допомагає дізнатися багато нового і цікавого. Але ТБ надає як позитивний, так і негативний вплив на дітей.

Фахівцями підраховано, що дошкільники дивляться телевізор в середньому по 4 години за день. За шкільні роки молоді люди проводять у блакитних екранів майже 15 000 годин. За цей час дивляться в середньому 13 000 випадків насильницької смерті. Решту всього часу – це фрагменти, що несуть пізнавальну інформацію. Наслідки такого проведення часу можуть бути різними.

Яку негативну дію надає ТБ на дітей?

У наш час по ТБ на каналах комерційного ТБ, та і по центральним каналам демонструються у великій кількості зарубіжні кінофільми і мультфільми, де є сцени вбивств, сцени з застосуванням вогнепальної і холодної зброї. Встановлено, що діти, які бачили по телевізору безліч актів насильства, більш схильні до агресивних дій, ніж діти, що не бачили їх. Приведемо приклад. Американські вчені провели експеримент, показавши одній групі дітей фрагменти з фільму «Недоторканні» (2 бійки, 2 сцени з застосуванням вогнепальної і 2 холодної зброї), в той час як інша група дітей дивилася звичайний репортаж про велогонки. Згодом діти з 1-ї групи під час ігор були налаштовані агресивніше. Вони проявляли намір ударити інших дітей частіше, ніж діти з 2-ї групи. Коли тих і інших попросили натиснути кнопки, які можуть «допомогти» іншому або «ударити іншого», діти з агресивно настроєної групи, як правило, віддавали перевагу другій (агресивній) кнопці і довго тримали її натиснутою. Діти, що дивилися «Супермена», ставали агресивнішими в спілкуванні з іншими дітьми, менш терпимими, вони не бажали підкорятися розпорядку дня, встановленому дорослими. Нічого подібного не спостерігалось у дітей, що дивилися загальноосвітні передачі з нейтральним змістом, наприклад, про життя тварин. Тому, щоб таке не відбувалося з дітьми, дорослим необхідно стежити за тим, що дивляться діти і скільки часу вони проводять у екранів телевізорів. Час, який надається для перегляду телепередач, повинно бути визначено режимом дня школяра. Для молодшого школяра це 3-4 передачі на тиждень. Але далеко не всі батьки згодні з цими вимогами. Одні батьки не дозволяють дивитися телевізор своїм дітям. Тоді діти йдуть до своїх друзів і у них дивляться, що хочуть. Виникає конфлікт між батьками і дітьми, який вирішити зможуть тільки самі батьки. Інші батьки навпаки, дозволяють дивитися телевізор своїй дитині скільки завгодно. Батьки, дозволяючи дитині дивитися багато передач підряд, вважають, що таким чином відволікають їх від поганого впливу вулиці, неробства. В результаті того, що діти дуже багато часу починають проводити біля телевізорів, перегляд передач стає потребою, їх дуже сильно вабить до телевізора, і ради нього вони поспішають всі справи зробити скоріше, або зовсім кидають усе, як тільки зажевріє екран.

В цей час дитину неможливо змусити робити уроки або якісь домашні справи. Всі думки дитини поглинені майбутньою передачею, прагненням за всяку ціну отримати право дивитися телевізор. Це наносить очевидну шкоду вихованню.

Тривалий перегляд телепередач погано впливає на нервову систему і зір дітей. У цьому віці організм дитини інтенсивно розвивається і росте, і нервова система часто не витримує великого емоційного навантаження, особливо це відноситься до дітей ослаблених, вразливих – це викликає у них підвищену стомлюваність, нервозність, агресію.

Вплив реклами на поведінку і ціннісні орієнтації підлітків

Одна з найбільш актуальних проблем у вивченні реклами – це ступінь її дії на поведінку і ціннісні орієнтації підлітків, чий вік припускає постійну «відвертість» психіки до зовнішнього впливу, високий рівень конформності і пошук самоствердження в середовищі міжособистісних відносин.

Реклама як суспільний феномен поширює свій вплив не тільки на економічну сферу людських відносин, але і впливає на соціальну поведінку, ціннісний вибір і психологічний комфорт особи.

Відмічено, що співвідношення поведінки підлітків і реклами можна розподілити по декільких основних напрямках:

1. Реклама як носій інформації про навколишній світ (тут виконується функція розповсюдження знань, в даному випадку без урахування їх якості);

2. Реклама як «зразок» міжособистісних відносин (між протилежними родами, різними поколіннями і тому подібне), які в переважній більшості випадків копіюються молодими людьми із-за упевненості в тому, що саме так облаштовуються певні відносини (тут виконується функція «наслідування»);

3. Реклама як спосіб світоглядної орієнтації (функція вибору або переваги конкретних ціннісних пріоритетів).

Результати рекламної дії мають неоднозначний характер, далеко не завжди негативний, що безпосередньо залежить від рівня психічного розвитку підлітка, його інтересів і життєвих цілей.

Вони (тобто результати) умовно можуть бути згруповані залежно від двох характеристик:

а. «негативна дія» (реклама поширює стереотипи, що приводять до соціально-девіантної або небезпечної поведінки)

б. «позитивна дія» (реклама збагачує інформацією з різних областей знань, розширює уявлення про звичні речі або відносини).

Особливе значення при дослідженні впливу реклами на поведінку підлітків належить наступній проблемі: даний вік, пов'язаний з особистим і соціальним самоствердженням людини, часто віддає перевагу моделі «бути як всі». Реклама в цьому випадку виступає в ролі одного з джерел розповсюдження «штампів» у відносинах. Її впливовість ґрунтується на упевненості молодої людини в тому, що «бути як всі» означає престижність поведінки і його зрозумілість для тих, що оточують. Тому наслідування «рекламним відносинам» може і повинно бути об'єктом дослідницької уваги.

Вплив сім'ї на формування цінностей молоді

Соціальне становлення людини відбувається протягом всього життя і в різних соціальних групах. Сім'я, дитячий сад, шкільний клас, студентська група, трудовий колектив, компанія однолітків – все це соціальні групи, складові найближчого оточення індивіда, які виступають як носії різних норм і цінностей. Дорослішання з “дитини в підлітка” незмінно супроводжується прагненням більш поглиблено зрозуміти себе, розібратися в своїх відчуттях, настроях, думках, відносинах. У цьому віці відбувається перемикавання інтересів з приватного і конкретного на відвернуте і загальне, спостерігається зростання інтересу до питань світогляду, релігії, моралі, естетики. Розвивається інтерес до психологічних переживань інших людей і до своїх власних.

Сім'я є унікальним інститутом соціалізації, оскільки її неможливо замінити ніякою іншою соціальною групою. До 6-7 років для дитини – головне соціальне оточення, яке формує його звички, основи соціальних відносин, систему значимостей. У цей період визначається система відносин дитини до себе, іншим (відношення до близьких і до людей взагалі), різним видам дій. Саме у сім'ї діти набувають перших навиків взаємодії, освоюють перші соціальні ролі, осмислюють перші норми і цінності. Складаються суб'єктивні оцінні думки, визначувані значущими відносинами, формується характер, засвоюються норми, розвиваються соціальні якості. У всіх випадках неправильного виховання порушується соціальна адаптація. З іншого боку, позитивний вплив сім'ї сприяє благополучній соціалізації і соціальній адаптації індивіда не тільки в дитячому віці, але і протягом всього життя. Ті

позиції, які у дитини формують батьки в системі соціальних відносин, визначають надалі стиль життя і життєвий план, який Е. Берн назвав життєвим сценарієм.

Специфічний для сім'ї інтимний характер міжособистісного спілкування сприяє формуванню комплексу етичних відчуттів і переживань. Особлива роль сім'ї у вихованні визначається ще і тим, що її вплив на дитину починається з раннього дитинства, коли він найбільш сприйнятливий. Завдяки цьому сімейне виховання володіє тривалим “наслідком”: позитивні або негативні риси особи сформовані сім'єю, впливають на відбір подальших виховних дій в школі. Те, що прищеплене людині в дитинстві, так або інакше позначається впродовж всього його життя. “Сім'я не тільки виховує сама, але і “оздоблює” або, навпаки, виснажує ґрунт для подальшого суспільного виховання”. Найбільшою стійкістю наголошуються особові якості, пов'язані з розвитком емоційної сфери і відносинами до інших людей. Формуючись з дитинства, на прикладі взаємин до батьківської сім'ї, вони зберігаються у людини довгі роки і виявляються в міжособистісних контактах з людьми в різних сферах життя, і особливо у взаєминах з членами сім'ї, створеної їм самим.

Найважливішою функцією сім'ї, у формуванні особи дитини є закладка етичного фундаменту його особи: засвоєння простих норм моральності (доброзичливості, правдивості, чуйності), емоційно-ціннісних уявлень, формування етичних відчуттів. У сім'ї у дитини складаються “перші уявлення про хороше і погане, прекрасне і потворне, добром і злом, закладаються основні (базові) потреби особи”. Прості етичні норми, відчуття доброти і людяності, засвоєні в сім'ї, стають основою для формування складніших понять моральності і етичних відчуттів – патріотизму, відчуття довга перед суспільством.

Інша важлива функція сім'ї – це підготовка до праці: формування працьовитості; відповідальності, самостійності, формування практичних трудових навиків і навиків співпраці, взаємодопомоги.

Отже, які можна зробити висновки? Потрібно відзначити, що спостерігаються глибокі зміни в системі ціннісних диспозицій молоді останніх 10–15 років. Процес “відмови від старого” йде швидко, рішуче, зримо – це стосується і таких “локальних” цінностей, як традиції, звичаї, звички, місцеві співтовариства, радикально видозмінюються навіть найбільш консервативні і стійкі структури соціальної свідомості і поведінки. Можна виділити основні тенденції в динаміці базових цінностей: 90-95 рр. – стійкий характер цінностей, пов'язаних з душевною гармонією, свободою, цікавою роботою і правом жити в будь-якій країні; 96-97 рр. – пішов процес витіснення духовно-етичних ціннісних орієнтацій матеріальними, прагматичними. У подальші роки помітна тенденція – потреба у відновленні таких цінностей як “спокійне життя”, “душевна гармонія”, значущість рівності можливостей, цікавої роботи. При цьому молодь не стурбована сьогодні світовими проблемами. Ціннісний мир для молоді несе в собі мотивації, що знаходяться в іншій площині: повноцінна робота, дозвілля, віра у власні сили, безпека сім'ї, стійкі особисті відносини. Для сучасної молоді важливими сьогодні є: гроші, освіта і професія, ділова кар'єра і задоволення; вона більше орієнтована на індивідуальні цінності. Акценти життєвих очікувань молоді помітно змістилися – посилюється висока вимогливість до себе в питаннях підготовки до життя. Це примушує молодь ставити перед собою завдання по оволодінню сучасною освітою і професією, зміцнюються надії лише на себе і своїх близьких, при цьому тривогу викликає нерозбірливість, що посилюється, в засобах досягнення ними “життєвого успіху”.

Список літератури:

1. **Березіна В.А.** Виховання в сучасному вузі: нові підходи. // Вища освіта сьогодні. 2002, №5.
2. **Бизова В.М.** Життєві цінності молоді Республіки Комі на рубежі століть: Кроськультурний аспект // Психолог. журн. – 2002. – Т.23 №1. – С.101–112.
3. **Ваторпін А.С.** Політичні орієнтації студентства: Социол. исслед. // Социол. исслед. – 2000. – №6. – С.39–43.
4. **Виховна діяльність як об'єкт аналізу і оцінювання /** під. ред.И.А. Зимової. - М., 2003.
5. **Гаврилюк В.В.,** Трикоз Н.А. Динаміка ціннісних орієнтацій в період соціальної трансформації (поколенний підхід) // Социол. исслед. – 2002. – №1. – С.96–105.
6. **Дереклєєва Н.І.** Батьківські збори. - М., 2004.

7. Кирилова Н.А. Ціннісні орієнтації в структурі інтегральної індивідуальності старших школярів // Вопр. психології. – 2000.
8. Сухомлинский В.А. Вибрані педагогічні твори в 3 т., т.3. / сост. О.С.Богданова, -М.: Педагогіка, 1981-640с.
9. Шевандрин Н.І. Психодіагностика, корекція і розвиток особистості.- М.: Владос, 1999. -474 с.
- 10.Шекшня С.В. Управління персоналом сучасної організації. - М.,2000.
- 11.Яніцкий М.С. Ціннісні орієнтації особи як динамічна система - Кемерово: Кузбасвузиздат, 2000.- 204 с.

Психологічне забезпечення теоретично–ехнологічних засобів стимулювання морально-духовного розвитку особистості

*Раїна Тетяна Вікторівна, практичний психолог-методист СЗШ №91
м. Дніпропетровська*

Для педагогічної психології, як і для багатьох гуманітарних наук, розпочався період «переосмислення цінностей», зусилля «вдихнути нову душу» в науку здійснюються під лозунгом гуманізації, людяності, особистісної орієнтації. Зараз теоретично-публіцистична преса стала критикувати не тільки педагогічні догмати, але навіть керівну сферу в психології – теорію діяльності та її проєкції у сферу виховання і освіти.

Духовність – фундаментальне надбання людини, в якому акумульовано всю людську культуру. Саме в царині культури (науці, мистецтві, релігії, моралі, праві) створюються цінності, які привласнює у своєму розвитку особистість. Активно долучаючись до світу культури, вона й набуває духовності як вищого вияву людяності.

Духовність не приписується індивідові ззовні: вона виростає зсередини разом із особистісним „Я” людини, а часто навіть випереджає його формування і виражається лише у суспільно значущих прагненнях. Виявом духовності людини є совість. Це завжди самооцінка – іноді доволі жорстка.

Мета духовного розвитку особистості репрезентується у термінах, що позначають якості та характеризують людські вчинки, - таких як відданість, чуйність, скромність, милосердя, щирість, благородство, великодушність.

Внутрішній світ дитини формується не лише як результат докладання виховних зусиль педагога чи сім'ї. Внутрішній світ особистості відкриється справжньою гранню людяності, якщо й сам вихованець, його творець і носій докладе певних високих душевних напружень. Отже, внутрішній світ підростаючої особистості набуде гармонійності лише тоді, коли дії дорослого й дитини безперервно „ переливатимуться” одна в одну. Це і буде ознакою виховної майстерності педагога.

Іншим не менш важливим засобом, що стимулює морально-духовний розвиток особистості, може бути уміння дорослих учасників навчально-виховного процесу будь-які проблеми розглядати як суто людські. Розглядати і аналізувати не тільки об'єктивні обставини, а навіть думки та дії учасників освітнього процесу. Адже духовно моральний досвід формується як результат глибоких переживань, емоцій, почуттів.

Не кожному пощастить працювати в колективі вчителів, що рухаються в цьому напрямку , задаються питаннями, шукають відповіді, залучають до співпраці колег, батьків. Наступним засобом стимулювання процесу морально-духовного розвитку особистості можна вважати забезпечення діалогічного процесу психологічної співпраці вчителя і учня. Прагнення зрозуміти і адекватно виразити і свої власні переживання і почуття партнера міжособистісного спілкування. Діалогічний процес співпраці полягає у готовності вчителя приділяти більше уваги не тому, що відбувається ззовні, а у внутрішньому світі як своєму так і своїх учнів.

Отже, психологічна складність і праці вчителя , і праці школяра полягає в об'єктивній необхідності, яку слід адекватно сприймати.

Безумовно важливою складовою процесу формування духовних цінностей у школярів є не тільки ознайомлення з переліком кращих чеснот, але й відтворення їх у способах поведінки учнів за різних ситуацій.

Оскільки такі важливі компоненти як самопізнання, самовдосконалення, самосвідомість не знаходять повного відображення у шкільних предметах, ми намагаємося емпіричним шляхом розробити один із можливих соціальних інструментарів, придатних до активізації процесу самопізнання та самоусвідомлення особистості підлітків, залучаючи їх до благодійних вчинків.

Реалізуючи вимоги щодо **поєднання діагностичного, корекційного, просвітницького та консультаційного напрямків роботи психолога**, я зупинилася на зручній моделі 4х-етапної організації психологічного супроводу навчально-виховного процесу. В основу такої поетапної моделі покладено етапи застосування діагностичного мінімуму по відстеженню динаміки психолого-педагогічного статусу учня та вивчення особливостей вікових новоутворень школяра.

Організація групових проектних досліджень з психології

Однією із форм організації групової психолого - педагогічної корекції можна розглядати організацію і проведення у школі проектних досліджень з психології.

Корекційні можливості творчих проектів з проблем психології:

- сприяти самостійному формуванню інтелектуальних, спеціальних і загальнокультурних знань і вмій учнів;
- розвивати ініціативу, співробітництво, навички мислення, бачення проблем і прийняття рішень;
- навчити методам одержання і використання інформації, самостійному навчанню, прийомам проектування, моделювання та плануванню групової роботи;
- розвивати комунікативні навички, розширення досвіду соціальних ролей, вміння налаштовуватися на кооперативну діяльність;
- реалізація особистого досвіду проявлення толерантності поступливості, взаємодопомоги заради результату.

Умови ефективності проектної технології:

- чітке визначення теми, мети та завдань проекту;
- з'ясування етапів роботи над проектом;
- чітка орієнтація на кінцевий результат та його суспільну значущість;

Види групових проектів:

творчі проекти; проекти розв'язання проблем; проекти придбання досвіду і нових знань; проекти-вправи; екскурсійні проекти; ігрові проекти; споживацькі проекти.

Етапи роботи над проектом

1. Підготовчий.
2. Етап планування.
3. Етап дослідження.
4. Оформлення результатів.
5. Звіт про роботу.
6. Оцінювання результатів (самооцінювання)

Основні переваги проектів

- надання максимального ступеню свободи учням у виборі теми, мети, завдань, форми та ступеню складності проекту;
- інтеграція у проектній роботі досягнень гуманітарних наук (психологія, література, історія, мистецтво);
- стандартизація оформлення роботи;
- залучення учнів, які мають різні навчальні здібності, формування у них впевненості у власних силах, змоги відчувати себе значимими, відповідальними;
- врахування вікових особливостей учнів;
- нестандартний підхід до типології проектів, який зумовлюється перевагою діалогічної форми навчання, занурення в епоху на основі інтеграції, перш за все гуманітарних наук;
- орієнтація на кінцевий результат.

Алгоритм роботи керівника над проектом психологічної тематики

1. Початкове планування керівником роботи над проектом.(автономно)
2. Початкове інформування учнів про завдання проектної роботи (мотиваційна презентація)
3. Збирання ідей та аналіз асоціацій, що виникають.(„мозковий штурм”)
4. Визначення основних напрямків роботи, які потребують розгляду проблем за їх важливістю.(аналітика, автономно)
5. Формування проектних груп та складання плану їх роботи.(дипломатичне керівництво під час групової роботи)
6. Реалізація проекту(автономний супровід кожної групи окремо)
7. Виготовлення кінцевого продукту, підготовка до презентації проекту.(організація ТЗ, кабінету, зацікавленої публіки : учнів, батьків тощо)
8. Презентація.(ефект святкового звіту)
9. Аналіз практичної цінності проекту.(поширення рекомендацій, публічне висвітлення важливості роботи у пресі)
10. Рефлексія роботи.(заповнення листа самооцінювання)
11. Підбиття остаточних висновків щодо роботи над проектом та їх оцінка.(групове обговорення та виставлення оцінок учасникам)

Планування роботи в мікрогрупах

- Вибір теми пошукової діяльності.
- Затвердження форм роботи, запис у вигляді плану роботи групи, розподіл ролевих завдань у групі.
- Складання графіку творчих зустрічей кожної групи.
- Підбір матеріалів, окреслення активної зони пошуку, корекція зони пошуку.
- Робота учасника над конкретним завданням у проекті, проміжне звітування у групі, взаємодопомога.
- Підготовка звіту та проведення групової презентації.
- Аналіз практичної цінності роботи, оцінювання роботи учасників проекту та своєї участі у роботі групи.

Меценатсько–волонтерська діяльність школярів

Пропонуємо розглянути **організацію в школі меценатсько–волонтерської діяльності школярів** з точки зору її корекційно – виховних можливостей. Так, робота школи у проекті „Добро починається з тебе”, що розпочата учителем географії Сіліченко О.О. у квітні 2007 року, направлена на організацію волонтерської роботи наших учнів у дитячому притулку для малюків, що розташований у Придніпровську. Старшокласники разом з учнями усіх класів та разом із батьками активно шукають різні можливості, щоб бути корисними малюкам та персоналу, який доглядає за сиротам. Зокрема: збір дитячих іграшок для малюків, акція „Поділись речами з маленькими”, „Ніжні руки для дитини”, суботнє прибирання для малюків, „Твори добро, не вимагаючи подяки”, „Пограйся з дитиною – вона чекає на тебе”, „Мої майстерні руки можуть ...”тощо.

Оскільки наші сім'ї, як правило, мають по 1 – 2 дитини, проблема турботи про молодших рідко в якій сім'ї вирішується природним шляхом. Як результат, ми спостерігаємо егоїстичні дефекти розвитку особистості, які мораллю, чи прикладами не виправити. Лише дія, турбота, піклувальна, меценатська посильна діяльність здатні заповнити недолік певного соціального психологічного досвіду, який гальмує шлях до нового ступеня громадської зрілості. І дійсно, батьки, що пройнялися важливістю цієї волонтерської роботи, відзначають значні зміни ціннісних пріоритетів старшокласників після відвідання малюків. Батьки не тільки дозволяють школярам відвідувати притулок у вихідний день, але й самі активно допомагають у зборі гуманітарних коштів та інших акціях, у супроводі школярів при поїздках на далеку відстань до Придніпровська.

Слід зазначити великий корекційний вплив такої діяльності на підлітків 10 – 13 років, які з різних причин знаходяться на профілактичному обліку у психолога (всього таких 27 школярів). Зокрема, яскравий виправний ефект спостерігається, коли до малюків старшокласники погоджуються взяти розбещених егоїстів, що виховуються без батька,

звикнувши до привілеїв та капризів. Допомога немовлятам екологічно виліковує деякі особисті болючі проблеми (втрата одного з батьків, сімейну відстороненість, деякі симптоми аутизму, жорстокість, педагогічну занедбаність, занижену самооцінку тощо). Правильно організоване різновікове спілкування, моделює певну зміну референтної групи. Саме тут важливою умовою є, налагодження здорової психологічної ситуації в створенні позитивного психологічного клімату у групі волонтерів. Тож робота повинна вестися постійно. Спостереження та проміжні обговорення результатів роботи мають вестися регулярно.

Висновки

Отже, ми пересвідчилися на практиці, що і набуття морального досвіду спілкування у підлітковому віці, і опанування старшокласником суспільного досвіду - ці процеси розвитку відбуваються переважно завдяки залученню школярів до кооперативних стосунків з ровесниками та завдяки особистій участі у соціально значущій діяльності. Вже третій випуск старшокласників залучений до участі у проекті. Школа має намір продовжити благодійну діяльність, завданням же психологічної служби є брати участь у розширювати можливості психологічного супроводу проекту, накопичувати дані досліджень, для подальшого аналізу та прогнозування. Завдання на майбутнє бачу у зборі діагностичного та іншого матеріалу, який би дозволив зробити проміжні висновки.

У подальшому бачиться більш тісна співпраця з педагогічним колективом, з метою залучення більшої кількості педагогів до сумісного вирішення певних виховних завдань:

- Орієнтувати юнака і дівчину на пошук вирішення проблеми сенсу індивідуального буття,
- Домагатися ефективного засвоєння школярами норм поведінки, вироблення більш чітких уявлень про сутність соціальної відповідальності.
- Сприяти тому, щоб у кожній молодій людині склалася своя найбільш духовна система моральних цінностей, які визначають її поведінку.
- Сприяти формуванню у старшокласників власних розумно обґрунтованих поглядів і позицій, які не обов'язково збігаються з поглядами більшості.
- Заохочувати підлітків прагнути до прояви гідних вчинків, демонстрації поваги до особистості, уміння поважати чужу думку, вести діалог з будь-якої теми.
- Сприяти розвитку у кожного школяра індивідуальності, самосвідомості, упевненості в собі, формувати вміння адекватно поводитися в складних емоційних ситуаціях.
- Створювати вільний простір для особистісної ініціативи школярів, самостійного та відповідального прийняття ними рішень.

Список літератури:

1. **Абрамова Г.С.** Практическая психология – М., 2003.
2. **Азаревич В.,** Ветрова Ю. Психологічні експертизи. – Газ. "Психолог", вересень, 33, 2008.
3. **Алексєєнко Т.Ф.** Формування компетентності молодшої сім'ї у вихованні дитини та подоланні конфліктів // Гуманістично спрямований виховний процес і становлення особистості в 2 ч. – К.: Ін-т проблем виховання, 2001.
4. **Бабич В.** Батькам про особливості морально-статевого виховання дітей підліткового віку. – Газ. "Директор школи", січень, 2005 №3.
5. **Бех І.Д.** Виховання особистості. Сходження до духовності. - К :Либідь, 2006.
6. **Бєлова В.** Адаптація учнів 5 х класів. - Газ „Завуч” червень 2006, №17-18.
7. **Видриган Л.** Розвиток пізнавальної активності учнів. - Газ. "Психолог", травень 20, 2003р
8. **Климко Л.,** Луценко Л., Медведюк Н. Психолого – педагогічне забезпечення процесу адаптації учнів 5-х класів.- Газ. "Директор школи" вересень, 2006, №36.
9. **Панок В.,** Титаренко Т, Чепелева Н. Та ін. Основи практичної психології. – К.: Либідь, 2001.
10. **Предотвращение** издевательств в школе. Пособие для учителей, психологов, социальных педагогов. – М. 2005.
11. **Психологические** основы индивидуального подхода к трудновоспитуемым подросткам. Методическое пособие в вопросах и ответах. \ Сост. Н.В.Аликина, А.Г.Антонова, О.Н.Гарнец и др. К., 1990.
12. **Рабочая** книга школьного психолога И.В.Дубровина, М.К.Акимова, Б.М.Борисова. М Просвещение. 2002.с.138
13. **Резапкина Г.В.** Самоопределение личности. Система классных часов для 5- 9 классов. –М.:Педагогика 2000

14. **Робота** з соціально незахищеними дітьми. Система соціально – психологічного супроводу дітей пільгових категорій. \ Упор.О.В.Василькова, І.В.Родигіна,М.І. Грінчак та ін. – Донецьк: ДонІППО „Витоки”, 2006.
15. **Сафонова Т.Я.** Жестокое обращение с детьми. – Ж-л ”Практична психологія та соціальна робота”, №2,2007.

Психологическое сопровождение адаптации детей в условиях детского сада

*Мараховская Людмила Александровна, практический психолог-методист
ДДУ №92 г. Днепрпетровска*

Адаптация – приспособление – сложный процесс приспособления организма, происходящий на разных уровнях: физиологическом, социальном, психологическом.

Приспособление организма к новым условиям, новому режиму, сопровождается, как правило, сменой поведенческих реакций ребенка, потерей аппетита, сна. Однако, адаптация у разных детей происходит по-разному - соответственно возрасту, типу нервной системы, состоянию здоровья, стилю воспитания в семье, эмоциональной зависимости от матери.

Учитывая это, ученые и практики выделили три группы детей по характеру приспособления к условиям новым для жизни ребенка.

Первая группа – те дети, для которых процесс адаптации легкий и безболезненный. Такие дети коммуникабельные и самостоятельные.

Вторая группа – малыши, которые адаптируются медленнее и труднее. Поведение таких детей отличается своей нестабильностью. Период заинтересованности сменяется периодом равнодушия. Навыки игры и общения развиты недостаточно.

Третья группа – дети, которые тяжело приспособляются к новому для них быту. Такие дети несамостоятельны, неконтактны, сон, аппетит – плохие (или совсем отсутствуют). Особенно сложной в перестройке организма является начальная стадия. Адаптация у таких детей может перейти в дезадаптацию, а это может причинить нарушения здоровья, поведения, психики ребенка.

Модель адаптации ребенка в детском саду

1. **Академическая адаптация** – приспособление ребенка к нормам и правилам дошкольного учреждения – характеризует степень соответствия поведения ребенка нормам дошкольного учреждения: принятие требований воспитателя и ритма учебной деятельности, овладение правилами поведения.

2. **Социальная адаптация** - приспособляемость ребенка к группе ровесников – показывает успешность вхождения ребенка в новую социальную группу: принятие ребенка детьми группы, достаточное количество коммуникативных связей, умение решать межличностные проблемы и т.д.

3. **Личностная** (индивидуальная) адаптация – характеризует уровень принятия ребенком самого себя как представителя новой социальной группы и отражается в виде соответствующих качеств: самооценки и уровня претензий в учебно-игровой сфере, требует изменения этих качеств в себе.

Основные механизмы адаптации – это аккомодация, которая обеспечивает модификацию функционирования организма или действий ребенка согласно с требованиям окружающей среды.

Ассимиляция, которая изменяет те или иные компоненты окружающей среды, переделывает их, в соответствии со структурой организма или, включая их в схему поведения (меняется среда, окружение).

Чтобы избежать осложнений и обеспечить оптимальное прохождение адаптации, необходимо обеспечить оптимальный, постепенный переход ребенка из семьи в дошкольное учреждение.

Работа проводится в несколько этапов:

- подготовительный этап (родительские собрания, анкетирование, консультирование);

- этап наблюдений (заполнение листов адаптации, диагностика);
- этап анализа и выводов (анализ адаптационных анкет, индивидуальных карт развития).

Рассмотрим более детально этапы работы, способствующие безболезненной адаптации детей в детском саду.

1. Подготовительный этап:

До мая родители могут познакомиться с воспитателями при записи ребенка в детский сад.

В мае – июне в д/у проводятся родительские собрания, родителей детально знакомят с условиями дошкольного учреждения, с организацией жизни малышей в группе. В августе – предварительное знакомство с детьми, посещение групп родителями вместе с детьми на протяжении трех дней.

2. Этап наблюдений включает:

Поэтапный прием детей в группу, постепенное увеличение продолжительности пребывания детей в группе, нахождение мамы в группе, в случае необходимости наблюдение за пребыванием детей, их настроением и поведением, консультирование родителей. Разработку индивидуального режима дня ребенка, постоянное включение его в жизнь группы. Оформление «листа адаптации», оценка уровня нервно-психологического развития. Основные в этот период формы работы - индивидуальные консультации. Проведение совместных прогулок «неорганизованных детей» с детьми группы, «открытые» праздничные утренники и развлечения.

3. Этап анализа и выводов включает:

Обработку результатов и анализа адаптационных карт развития.

Выявление детей с тяжелой формой адаптации и индивидуальная работа с ними.

Комплектование групп детьми в дошкольном учреждении № 92 осуществляется по двум моделям.

Первая модель комплектования

Дети поступают из семьи. Чаще всего – это малыши 2,5 – 3 лет. У родителей этих малышей нет достаточно глубоких представлений о жизни ребенка в ДДУ, о созданных там условиях, об особенностях психофизиологии детей этого возраста, об обостренной чувствительности к разлуке с мамой, страхом новизны. Ведь адаптация к дошкольному учреждению проходит крайне болезненно. Никто не может предсказать, какие последствия вызовет превращение малыша из «домашнего» в «садового». Поступление в детский сад часто вызывает стресс. Ведь меняется не только режим дня, привычный с рождения, но и полностью меняется окружающая ребенка среда.

Как сделать вхождение ребенка в детский сад безболезненным?

Задача практического психолога, методиста и воспитателей так организовать этот период, чтобы как можно меньше травмировать ребенка.

Работа проходит в несколько этапов:

I – *подготовительный* (анкетирование, консультирование, семинары-тренинги);

II – *этап наблюдений* (листы адаптации, рекомендации индивидуального вхождения в группу);

III – *этап анализа* (выявление детей с тяжелой адаптацией и индивидуальная работа с ними).

Психологическое сопровождение адаптационного периода детей впервые поступивших в дошкольное учреждение.

Задача практического психолога, методиста, воспитателей так организовать адаптационный период, чтобы как можно меньше травмировать ребенка.

Этапы работы:

I – Подготовительный:

- в мае – августе знакомство с родителями (во время записи ребенка).

- консультация «Система рекомендаций родителям по подготовке малыша к детскому

саду: «8 шагов»

- тренинговая эстафета «Быть родителем» для воспитателей, помощников воспитателя, родителей

- знакомство с групповыми помещениями.

II – Этап наблюдений:

Постепенное знакомство малыша с детским садом:

- *первый день* пребывания малыша ограничен знакомством с воспитателем и детьми, показом группового помещения, игрушек;

- *второй день* – мама приводит малыша на два часа. В группе психолог и воспитатель наблюдают за поведением ребенка, маме даются соответствующие рекомендации.

Предлагается анкета – тест контроля поведения малыша;

- родители ведут «Листы адаптации»;

- активные формы работы: индивидуальные консультации, детские праздники.

III – Этап анализа и выводов:

- протоколы оценки неблагополучия ребенка в группе;

- анализ адаптационных карт;

- выявление детей с тяжелой формой адаптации и индивидуальная работа с ними.

Вторая модель комплектования

В дошкольном учреждении две логопедические группы. В марте – апреле медико-психолого–педагогическая комиссия обследует детей младших групп и детей с проблемами психического развития, с нарушением речи и зачисляет в эти группы. Это дети, которым на 1 сентября исполняется 4 года. Функционировать логопедические группы начинают с начала учебного года.

Период с 4 – 5 лет - наименее благоприятный для привыкания детей к детскому саду: резкая смена может привести к неприятным последствиям. Дети этого возраста воспринимают атмосферу детского сада как насилие над личностью, потерей индивидуальности. У детей этого возраста бывает долгая и полная дезадаптация к условиям дошкольного учреждения. У детей появляются истерики, они отказываются от еды, болезненно реагируют на то, что незнакомы с детьми будущей группы. Вот почему в таких группах практический психолог и воспитатель должны помочь ребенку адаптироваться к новым условиям.

Психологическое сопровождение адаптационного периода детей, впервые поступивших в группу, по второй модели

(переведенных из других групп дошкольного учреждения)

I этап - профилактический:

Деятельность практического психолога осуществляется по типу психолого-педагогического сопровождения с детьми, родителями и воспитателями.

Во-первых, встает проблема социально-психологической адаптации: нет контакта, общения со сверстниками, ребенок не принят, изолирован или отвергнут. А успешное становление отношений ребенка со сверстниками – основное условие его развития, важнейший фактор формирования личности. Незрелые навыки общения приводят к множеству психологических проблем и нервно-психическим заболеваниям.

Адаптационная работа начинается с праздника 1 Сентября «Праздник знакомства».

Цель: создание эмоционально - благоприятной атмосферы в группе.

Для оптимизации вхождения детей, создания позитивного настроения, расширения опыта общения с детьми и взрослыми разработаны пятнадцать занятий - игровые тренинги:

1. Ознакомительный блок «Давайте познакомимся»
2. Обучающий блок (Развивать позитивную мотивацию к посещению дошкольного учреждения)
3. Закрепляющий блок (Закрепление конструктивных норм поведения, навыков общения)

Проводят тренинг психолог и воспитатели.

II этап - диагностический:

Воспитатели логопедических групп в мае – июне знакомятся с родителями, проводят первую ознакомительную беседу; знакомят родителей с режимом дня, показывают групповое помещение.

Психолог предлагает родителям заполнить «Индивидуальную карту психологического сопровождения ребенка дошкольника».

Исходя из особенностей адаптационного периода, так как у детей по мере их пребывания в детском саду возрастает уровень тревожности, а самооценка понижается (неуверенность, страх), в сентябре, октябре проводится диагностика (Методика «Выбери нужное лицо» с коррекцией тревожности Р. Теммла, М. Дорки, В. Амена).

Для повышения психологической культуры родителей проведены консультации:

- «Причины трудной адаптации детей к условиям детского сада»
- «Темперамент – основа поведения ребенка»
- Памятка взрослым «Пойми меня» (наблюдения психолога)
- «Формы, причины дезадаптации и коррекционные мероприятия»
- Анкеты
- АРТ – техники активизации внутренних ресурсов ребенка в период адаптации американских психологов Кроули и Милза «Волшебные мультяшки».

III этап - коррекционный:

По результатам диагностики проводятся индивидуальные консультации с воспитателями, определяется адаптационная коррекционная группа, даются рекомендации по работе с этими детьми.

С октября проводится игровой тренинг для снижения уровня тревожности, для адаптации детей (7 занятий). Автор С.В.Крюкова «Удивляюсь, злюсь, боюсь, хвастаюсь и радуюсь», - М., 1999.

Список литературы:

1. **Алексеева Е.Е.** Психологические проблемы детей дошкольного возраста / Е.Е.Алексеева. - Речь, 2006. - 224с.
2. **Алябьева Е.А.** Психогимнастика в детском саду. - М., 2005.
3. **Ватутина Н.Д.** Ребенок поступает в детский сад. - М., 1993.
4. **Венгер Л.А.** Психолог в детском саду. - М. 1995.
5. **Возрастные особенности психического развития детей /** под ред. Дубровина И.В. и Лисина М.И. - М. 1982.
6. **Галанов А.С.** Игры, которые лечат. - М. 2001.
7. **Гурковська Т.** Новачок у дитячому садку.// Дошкілля. Шкільний світ. - Київ. Шкільний світ. 2008.
8. **Дитячий садок №347.** - Київ, 2006.
9. **Захаров А.И.** Как предупредить отклонения в поведении ребёнка. - М. Просвещение, 1997.
10. **Ивушкина Н.А.** 49 простых правил. Как подготовить ребёнка к детскому саду?. - М. Эксмо, 2007.
11. **Истратова О.Н.** Практикум детской психокоррекции (игры, упражнения, техники). - Ростов-на-Дону, Феникс, 2007.
12. **Калинина Р.Р.** Тренинг развития личности дошкольника. - Санкт-Петербург, Речь, 2004.
13. **Практичний психолог у дошкільному закладі /** під ред. Покроєва Л.Д. - Харків, 2004.
14. **Мушинський В.П.** Особливості адаптації дітей до умов дитячого закладу //Психолог. Спецвипуск «Все про адаптацію». - №№ 25, 26, 2004.
15. **Севастьянова Е.О.** Дружная семейка. Программа адаптации детей к ДОУ. - М., Сфера, 2005.

Проблеми діагностики та корекції раннього дитячого аутизму

Тарасова Тетяна Миколаївна, практичний психолог-методист

СДНЗ № 21 м. Дніпродзержинська

Працюючи протягом багатьох років з дітьми, що мають психофізичні вади, в тому числі різні ступені розумової відсталості, намагалася використовувати різноманітні форми роботи, методи і прийоми для досягнення психокорекційних завдань у ході відновлювального процесу.

Комплексне використання різних методів і прийомів дозволяє досягти певного прогресу, як у загальному розвитку розумово відсталих дітей, так і у відновленні втрачених функцій нервової системи.

Досвід показує, що з низки відхилень розумового розвитку особливе місце займає ранній дитячий аутизм (РДА) або, як його називають численні фахівці, синдром Каннера.

Робота з дітьми, що мають діагноз РДА, ускладнюється тим, що наразі бракує матеріалів наукових досліджень з даного питання, і, як наслідок, відчувається брак практичних рекомендацій з розв'язання проблем та пошуку шляхів подолання характерних ознак аутизму.

Аутичні діти потребують особливого відношення, особливих підходів, прийомів під час проведення корекційно - відновлювальної роботи.

Одним з таких цікавих методів роботи виявили себе так звані секвенції (у перекладі з латинської означає „послідовність”). Складаючи конспекти секвенцій, враховувала необхідність послідовного та планомірного розвитку різних сторін пізнавальної сфери дитини, починаючи з основних процесів та найпростіших завдань з поступовим переходом до більш складних.

Накопичений та апробований у практичній роботі матеріал дає змогу узагальнити досвід роботи з теми „Сучасні проблеми психологічної корекції особистісного розвитку дітей з раннім дитячим аутизмом”.

Слід зазначити, що корекційно - відновлювальний процес у роботі з дітьми РДА дуже тривалий і потребує використання нетрадиційних методик; крім того, виникає серйозна проблема: **особливості навчання аутичної дитини у школі**, тому що більшість таких дітей, маючи певні природні здібності, потрапляють до загальноосвітніх шкіл, де на перших порах у них не виникає особливих проблем. Проблеми з'являються, коли дитина переходить до середньої шкільної ланки, адже у програму навчання вводяться нові предмети, для засвоєння яких необхідне логічне мислення та поступове розширення орієнтувань у навколишньому.

Таким чином, враховуючи, що за результатами сучасних психологічних досліджень кількість дітей з РДА збільшується у геометричній прогресії, проблема психологічного та соціального розвитку аутичних дітей набуває більшої гостроти і потребує поглибленого вивчення та пошуку нових форм і методів роботи.

Діагностика і корекція раннього дитячого аутизму

Аутизм - крайня форма психологічного відчуження, яка виражається у відході дитини від контактів з оточуючою дійсністю і заглибленні у світ власних переживань.

Аутизм (від грецького – “сам”) - означає крайні форми порушення контактів, відхід від реальності у світ власних переживань" (Психологічний словник). Цей термін уперше ввів швейцарський психіатр і психолог Є. Блейер, він позначає цілий комплекс психічних і поведінкових розладів. Ранній дитячий аутизм (РДА) в 1943 році був визначений як окремий клінічний синдром Л.Каннером. Сучасна наука розглядає аутизм як викривлення психічного розвитку, обумовлене біологічною дефіцитарністю ЦНС дитини.

Три основні області, у яких аутизм виявляється особливо яскраво:

- мова і комунікація;
- соціальна взаємодія;
- уява, емоційна сфера.

Як основні симптоми аутизму виділяють:

- труднощі у спілкуванні та соціалізації;
- нездатність до встановлення емоційних зв'язків;
- порушення мовного розвитку;
- побічні реакції на сенсорні подразники;
- стереотипність поведінки.

Однак слід зазначити, що для аутизму характерний аномальний розвиток усіх областей психіки: інтелектуальної й емоційної сфер, сприйняття, моторики, уваги, пам'яті, мови.

Для більш точної діагностики синдрому Каннера слід чітко знати його ознаки.

Ознаки раннього дитячого аутизму:

- **Мутизм** - (відсутність мовлення). Голосові реакції цих дітей рідкісні і мають в основному аутостимуляторний характер (мичання, цмокання язиком тощо). Зрідка вони

здатні за матір'ю, на її прохання повторити окремі склади, які іноді позначають ціле слово, але виражають свої бажання переважно жестом або криком;

- **поведінкові стереотипи:** поведінка вичерпується аутостимуляціями (возити машинку і дивитися на колеса, як вони крутяться; відчиняти і зачиняти двері; вертїти щось у руках, трясти ними і спостерїгати за їх відображенням на гладкій полірованій поверхні, тощо;

- **значне посилення тривоги** при зміні оточення, тривалому переїзді, вторгненні в звичні заняття дитини сторонніх;

- **симбіотичний характер зв'язку з матір'ю:** дитина може гостро реагувати на досить тривалу (протягом кількох днів) відсутність матері повним аутизмом, посиленням рухових стереотипів, енурезом. Сама дитина не прагне тактильного контакту з матір'ю, не переносить (або не довго терпить) її ласки, не шукає захисту в матері у тривожній, небезпечній ситуації, а схильна в цьому випадку заглиблюватися в аутостимуляцію.

- **переважання зниженого настрою,** періодичні агресивні спалахи, коли дитина відштовхує матір або інших дорослих, б'ючи їх по обличчю або ногами по ногах;

- **погляд "крїзь об'єкт",** уникання візуального контакту з очима іншої людини;

- **запізніле формування навичок самообслуговування:** користування ложкою, утримання чашки, одягання тощо.

Основні причини аутизму:

- спадкова схильність до шизофренії, її початкова стадія;

- органічна патологія мозку (вроджений токсоплазмоз, сифїліс, інтоксикація свинцем та ін.), вроджені дефекти обміну речовин, порушення діяльності ендокринної системи;

- емоційна деривація - нестача теплих, любовних стосунків з людьми, нехтування дитини близькими людьми; наявність хронічної психотравмуючої ситуації, викликаной порушення ефективного зв'язку дитини з матір'ю, її холодністю, деспотичним притисканням, яке паралїзує емоційну сферу та активність дитини;

- порушення внутрішньоутробного розвитку і хвороби раннього дитинства, що виснажують дитину;

- мозкові дисфункції і порушення біохімічного обміну.

Проблеми терапії та корекції РДА

Медикаментозна терапія РДА характеризується тими ж закономірностями, що і терапія інших психічних порушень в дитячому віці:

- 1) спрямованість на ліквідацію продуктивних психопатологічних розладів.

- 2) спрямованість на підйом психічного тону, особливо необхідного для психолого-педагогічної корекції.

Не дивлячись на певні успіхи медикаментозної терапії за кордоном і у вітчизняній дитячій психіатрії стверджується необхідність поєднань медикаментозного лікування з психотерапією. Успіхи останніх років у вивченні психологічної структури особистості аутичної дитини сприяли інтенсифікації пошуку методів психолого-педагогічної корекції. Ці методи активно розробляються в країнах Західної Європи і Америки, а останніми роками і в нашій країні.

Сучасна психокорекційна допомога дітям з РДА centruє увагу на помилках взаємодії з дитиною на стадії дитячого життя, і направлена на структурування взаємодії психотерапії самої матері, навчання її підходу до дитини, що дозволяє їй знов, цього разу правильно, «пройти» етапи емоційного розвитку, починаючи від дитячого віку.

Останнім часом велике значення надається створенню індивідуальних програм, що враховують як психічні особливості самої дитини, так і специфіку його сім'ї.

Інший психокорекційний підхід направлений на подолання окремих порушень: сприйняття, активації уваги, мови, інтелектуальної діяльності. Така корекція у дітей дошкільного віку здійснюється в основному процесі гри, а у школярів - в процесі навчання. Рекомендується дозоване введення аутичної дитини в невелику групу здорових дітей [5, 10,12 і ін.].

Недостатня ефективність медичної терапії значною мірою пов'язана з тим, що патогенез порушення залишається невідомим.

Психологічна допомога дітям з РДА

Одною з головних задач психолога є допомога дитині з РДА адаптуватися до колективу з перспективою подальшої соціалізації. Заходи в цьому напрямку повинні реалізуватися комплексно (з активною участю дефектологів, логопедів, педагогів та батьків) на фоні медикаментозного лікування, яке призначено психіатром. Робота всіх спеціалістів повинна бути взаємопов'язаною та визначена в індивідуальній програмі розвитку дитини.

Педагоги і психологи спільними зусиллями домагаються загальної мети: допомогти дитині адаптуватися до дитячого садка та школи. Разом вони виробляють індивідуальну програму розвитку дитини. Педагог ставить конкретні освітні задачі, а психолог, спираючись на загальні закономірності розвитку дітей-аутистів, допомагає вирішувати виникаючі проблеми. У процесі спостереження за дитиною вихователь або учитель можуть проконсультуватися з психологом з виникаючих питань. Наприклад: "Як допомогти дитині позбутися страхів?", "Як реагувати педагогу на спалахи агресії і самоагресії?"

У зв'язку з симптоматикою РДА педагогам та психологам необхідно залучити дитину в спільну діяльність, чому буде сприяти використання різноманітних форм взаємодії з аутичною дитиною через збагачення її емоційного та інтелектуального досвіду.

Для того, щоб зрозуміти, з чого почати корекційну роботу, необхідно визначити ведучий напрямок: розвитку мови, навичок соціальної взаємодії, уяви тощо. У свою чергу, вибір напрямку залежатиме від потреб конкретної дитини. В одному випадку необхідно в першу чергу навчити її навичкам самообслуговування, в іншому - знизити рівень тривожності, провести роботу із зняття страхів, налагодження первинного контакту, створення позитивного емоційного клімату і комфортної психологічної атмосфери для занять.

Запорука успіху в роботі з аутичними дітьми - *гнучкість поведінки, вміння вчасно зорієнтуватися та перебудувати заняття*. Тому на перших етапах недоцільно чітко структурувати їх хід. Основна увага повинна бути приділена створенню емоційно комфортної атмосфери. Важливо враховувати навіть такі моменти як постійність у часі занять та одяг спеціаліста - це допоможе дитині звикнути до нього.

Якщо дитина не приймає інструкцій і правил, що їй пропонуються, ні в якому разі не можна нав'язувати їх насильно. Потрібно придивитися до того, що і як хоче робити вона сама, підігрівати її, зайнятися тим, що їй цікаво. Це допоможе налагодити з дитиною контакт.

На перших етапах роботи з аутичними дітьми рекомендується пропонувати їм ігри з твердою послідовністю дій і чіткими правилами. Для закріплення навичок кожен гру варто програти не один десяток разів, тоді вона може стати свого роду ритуалом, що так люблять діти даної категорії. Під час гри дорослий повинен постійно проговорювати свої дії і дії дитини, чітко позначаючи словами усе, що відбувається з ними. При цьому педагога не повинно бентежити те, що дитина не виявляє жодного інтересу до слів. Не треба впадати у відчай: багаторазове повторення однієї і тієї ж гри, тих самих слів принесе свої плоди - дитина зможе включитися в загальну діяльність.

Напрямки корекційної роботи з дітьми з РДА

Лютова О.К., Моніна Г.Б. пропонують проводити корекційну роботу за такими основними напрямками:

1. Розвиток відчуттів та сприйняття, зорово-моторної координації.
2. Розвиток навичок самообслуговування.
3. Розвиток мови та комунікативних здібностей.

Розвиток відчуттів та сприйняття зорово-моторної координації

Для того, щоб робота з аутичною дитиною виявилась більш ефективною, бажано починати її з розвитку психічних процесів, особливо відчуттів та цілісного сприйняття. Особливу увагу при цьому слід приділити *розвитку тактильного, зорово-тактильного, кінестетичного сприйняття*. В іграх "Чарівний мішечок", "Вгадай предмет" та ін. описані конкретні прийоми роботи у цьому напрямку. Якщо у дитини низька мотивація до занять, то на перших порах дорослий може використовувати такий прийом: брати руку дитини та спрямовувати її, наприклад, обводити пальчиком дитини геометричні фігури, контури

об'ємних та намальованих предметів, при цьому чітко та багаторазово повторюючи їх назви. Корисно запропонувати дітям складати головоломки (на дотик, із заплющеними очима), мозаїки, "Рамки Монтесорі".

Якщо цілісне сприйняття у дитини достатньо розвинуте, можна проводити заняття з розвитку інших психічних функцій (увага, пам'ять, уява), в залежності від її інтелектуальних можливостей.

Розвиток *зорово-моторної координації* також необхідний в роботі з аутичними дітьми. З цією метою корисні заняття перед дзеркалом, коли дитина разом з дорослим дивиться на своє відображення та повторює за дорослим назви частин тіла. З цією метою корисно розмістити в груповій кімнаті кілька дзеркал на рівні очей дитини. Час від часу дорослий може привертати увагу дитини до її зображення.

Аутичні діти люблять малювати на своєму тілі. Подібне малювання допомагає дитині усвідомити власне тіло, його частини та сприяє розвитку тактильних відчуттів. Для того, щоб краще усвідомити своє тіло аутичній дитині допоможе вправа: поклавши дитину на великий аркуш паперу, дорослий обводить контур її тіла, а потім разом, називаючи вголос частини тіла і предмети одягу, зафарбовують цей контур. Малюючи окрему частину тіла, дорослий або просто називає її, або веде з нею діалог (гра "Розмова з тілом"). Крім цього, корисні такі ігри, як "Фізкультурники", "Покатай ляльку", "Покажи ніс» та ін.

З аутичними дітьми необхідно займатися фізичними вправами, тому що подібні заняття допомагають їм краще почувати своє тіло, сприяють поліпшенню координації рухів.

Розвиток навичок самообслуговування

У зв'язку з тим, що для аутичних дітей характерні зниження або відсутність мотивації до виконання певних дій (одягання, прибирання речей), важливо встановити з дитиною довірливі стосунки. Зрозумівши, що дорослі приймають її такою як вона є, дитина впевниться у власній безпеці, та, можливо, піде на контакт. Дитина з РДА постійно потребує візуальної підтримки, тому при відпрацьовуванні навичок самообслуговування слід використовувати оперативні картки. Так, схему, що відбиває потрібну послідовність дій дитини при зборах на прогулянку, можна намалювати на шафці. Корисні такі ігри як «Малюнки, що розмовляють» та ін.

Розвиток мови та комунікативних здібностей

Розвиток мови дитини здійснюється з врахуванням групи РДА. Так, займаючись з дитиною 1-ої групи, дорослому необхідно особливо чітко промовляти всі слова, при цьому звернути увагу на ті з них, які дитина намагається вимовити. Називаючи предмети, необхідно їх показувати.

При роботі з дітьми 2-ої групи необхідно посилювати їх мовленнєву активність. Спочатку в мові можна використовувати прості фрази: «Візьми цукерку», потім поступово додавати нові слова: «Візьми зі столу цукерку», «Візьми з письмового столу цукерку» тощо. Заняття повинні проходити в довірливій атмосфері. При навчанні дитини читанню слід використовувати метод глобального читання. Дитині пропонують не окремі букви, а одразу ціле слово, написане крупно та чітко, яке підкріплюється наочним зображенням.

Дітей 3-ої групи потрібно вчити діалогічній мові. На перших етапах дорослий в більшій мірі слухає дитину, потім починає задавати питання. Пізніше дитині пропонується продовжити розповідь, казку або історію. При цьому важливо емоційно підтримувати дитину, не переривати її та вислуховувати до кінця.

Мова дітей 4-ої групи, як правило, розвивається значно краще, ніж в попередніх. Але робота з такими дітьми потребує також уваги дорослих. Необхідно викликати у дитини впевненість, не піддавати сказане нею постійній критиці.

У кожному випадку, незалежно від групи аутизму, з дітьми потрібно як можна більше говорити, а заняття краще проводити у формі гри.

Розвиток комунікативних здібностей також необхідно проводити в ігровій формі. Дітям корисно грати в такі ігри як «Рукавички», «Друзки на річці», «Мінялки іграшок», «Створюємо мультфільми» тощо.

Дітям з аутизмом властиві безцільні монотонні рухи, розгойдування. Відвернути їх від стереотипного ритму можна, використовуючи емоційно насичені ритмічні ігри і танцювальні рухи.

Малювання фарбами (пензликами, штампами й особливо пальцями) допомагає дітям зняти зайву м'язову напругу. З цією метою корисна також робота з піском, глиною, пшоном, водою.

Список літератури:

1. **Адаптація** дитини до школи / Упоряд.: С.Максименко, К.Максименко, О.Главник - К.: Мікрос-СВС, 2003. (Психол. інструментарій).
2. **Баенская Е.Р.**, Либлинг М.М. Психологическая помощь при нарушениях раннего эмоционального развития: Методическое пособие / Е.Р.Баенская, М.М.Либлинг. - М.: Издательство 23кзамеи», 2004.
3. **Карпенко З.С.** Експресивна психотехніка для дітей.-К, 1997.
4. **Косарева Г.** Синдром раннього дитячого аутизму. Особливості мовленнєвого розвитку.// Дефектолог. - 2008, №5.
5. **Льютова Е.К.**, Моница Г.Б. Тренинг эффективного взаимодействия с детьми.- Спб.,2000.
6. **Маринушкіна О.Є.** Порадник практичного психолога / О.Є.Маринушкіна, Ю.О.Замазій. - Х.: Вид.група «Основа», 2007, с.П7.
7. **Психологический** словарь / Под ред. В.П.Зинченко, Б.Г.Мещерякова.-М.,1997.
8. **Скрипник Т.** Дитина з синдромом раннього дитячого аутизму в школі.// Дефектолог. - 2008, №2.
9. **Спиваковская А.Я.** Психотерапия: игра, детство, семья. Том 1. –ООО Апрель Пресс, ЗАО Изд-во ЗКСМО-Пресс, 2000.
10. **Чуб Н.В.** Довідник для батьків дошкільників. Психологія дитини від А до Я -Х.: Веста, 2007.
11. **Широкова Г.А.**, Жадько Е.Г. Практикум детского психолога / Серия «Психологический практикум».- Ростов н/Д: Фенікс, 2005.

Школа батьківства

*Заславська Марина Олександрівна, практичний психолог-методист
ДНЗ № 366 м. Дніпропетровська*

В дитячому закладі дитина – рівноправний член соціальної групи, а у сім'ї – об'єкт обожнювання, всепрощення; в дитсадку характер виховання цілеспрямований, в сім'ї – часто стихійний, з використанням певних сімейних традицій. В цій несхожості закладений основний сенс співробітництва і взаємодії.

Сучасна сім'я потребує різнопланових знань: психологічних, педагогічних, медичних тощо. В зв'язку з цим діяльність педагогічного колективу дитсадка не може залишатися осторонь, і вона повинна бути направлена на формування соціальної грамотності сім'ї. Головна тенденція – навчати батьків самостійному вирішенню життєвих завдань.

Актуальність проблеми, що піднімається, очевидна, так як багато хто з батьків хочуть навчитися психологічно і педагогічно грамотно виховувати своїх дітей, їм потрібні заходи та методики на доступному для них рівні. Зовсім не обов'язково давати батькам глибокі знання, але познайомити їх з основними положеннями, підходами у вихованні дітей, відкрито і чесно взаємодіяти з ними просто необхідно.

Саме це стало відправною точкою для створення клубу «Школа батьківства» на базі нашого дитячого закладу, завдяки якому створені умови для психопрофілактичної підтримки і психолога - педагогічного супроводу дітей і батьків, що сприяють м'якій адаптації, формуванню позитивного відношення до дитсадка, навичкам спілкування з дорослими і однолітками.

Робота Клубу є важливим кроком в напрямку підвищення психологічної культури батьків. Традиційно психологічну допомогу сім'я отримувала в форматі індивідуальної психологічної консультації. Нові соціально-економічні умови в країні, що відобразились і на роботі дошкільних закладів, потребують нових підходів у роботі з батьками.

Модель організації роботи клубу «Школа батьківства»

Розробка оптимальних методів та форм розвитку самосвідомості батьків в умовах дошкільного закладу є часткою загальної задачі організації активної взаємодії з сім'єю . За допомогою зусиль батьків, дітей, педагогів і психолога ДНЗ можна ефективно вирішувати

завдання психолого-педагогічного супроводу інноваційної особистості (особистісного і вікового розвитку).

Робота клубу «Школа батьківства» - це не просто форма зв'язку з сім'єю дошкільного закладу, а університет педагогічної інформації, мета якого:

- створити систему психолого-педагогічного супроводу батьків вихованців на протязі раннього та дошкільного дитинства;
- сприяти становленню співробітництва дитсадка і сім'ї в питаннях розвитку, навчання і виховання;
- допомагати батькам розглядати процес освіти як безперервний партнерський діалог зі своєю дитиною на основі знань психологічних закономірностей і особливостей віку з врахуванням інтересів і здібностей малюка;
- популяризувати діяльність дошкільного навчального закладу серед батьків мікрорайону.

Для реалізації поставлених цілей необхідне вирішення таких задач:

- підвищувати психолого-педагогічну культуру батьків;
- допомагати батькам під час адаптаційного періоду при переході дітей з дому до дитсадка;
- сприяти створенню батьківського колективу з метою попередження міжособистісних конфліктних ситуацій;
- сприяти встановленню довірливих відносин між батьками та дитсадком.

Загальні положення про клуб «Школа батьківства»

1. Клуб створений з метою установавання співробітництва дитсадка і сім'ї в питаннях послідовності виховання дітей дошкільного віку і створення системи психолого-педагогічного супроводу батьків в процесі освіти дитини в період дошкільного дитинства.

2. Основними принципами роботи клубу «Школа батьківства» є: добровільність, компетентність, дотримання педагогічної етики, конфіденційність.

3. Учасниками клубу є: батьки дітей, педагоги, старший вихователь, практичний психолог.

4. Керівник Клубу – практичний психолог ДНЗ.

Основні напрямки діяльності клубу «Школа батьківства»

1. Надання психолого-педагогічної допомоги і підтримки батькам в питаннях виховання дітей дошкільного віку.

2. Підвищення психолого-педагогічної компетентності батьків.

3. Популяризація діяльності ДНЗ серед населення мікрорайону.

Права і обов'язки учасників клубу «Школа батьківства»

1. Батьки – члени Клубу мають право:

- на отримання кваліфікаційної консультативної допомоги відносно догляду за дитиною, проблемами спілкування і навчання, виховання, розвитку і адаптації дитини до ДНЗ;
- отримання практичної допомоги в організації занять з дітьми вдома;
- висловлення особистої думки і обмін досвідом виховання дітей;
- давати оцінку ефективності роботи Клубу в цілому і по окремим питанням;
- приймати участь у плануванні роботи Клубу.

2. Дитячий навчальний заклад має право:

- на внесення змін до плану роботи клубу «Школа батьківства» в залежності від виникаючих проблем, запитів, актуальності попереднього засідання і ін.

3. ДНЗ зобов'язаний:

- планувати роботу Клубу відповідно до виявлених запитів батьків і базуючись на психічних закономірностях розвитку дітей даного дошкільного віку;
- надавати простір для проведення засідань Клубу;
- надавати кваліфікаційну консультативну і практичну допомогу батькам;
- дотримуватися принципу конфіденційності у вирішенні виникаючих проблем сімейного виховання.

4. Батьки – члени Клубу зобов'язані:

- поважати думку один одного в процесі обговорення питань освіти дітей;

- дотримуватися принципу конфіденційності у роботі Клубу;
- приймати активну участь у засіданнях Клубу.

Організація діяльності клубу «Школа батьківства»

1. Робота Клубу здійснюється на базі ДНЗ.
2. Робота Клубу планується за результатами опитування батьків і рекомендаціями практичного психолога ДНЗ.
3. Кількість занять у Клубі залежить від виявлених запитів батьків, гостроти проблеми.
4. Форми організації роботи Клубу:
 - круглий стіл;
 - психологічні тренінги;
 - практикуми;
 - розв'язування педагогічних ситуацій.

Адміністративна підтримка діяльності клубу «Школа батьківства»

1. Створення матеріально-технічної бази для діяльності Клубу: виділення приміщень, необхідних канцелярських товарів і ін.
2. Підтримка і участь в організації заходів Клубу з метою винесення експертної оцінки діяльності спеціалістів ДНЗ у роботі з батьками.
3. Забезпечити запит батьків на зустріч із спеціалістами ДНЗ і суміжними спеціалістами.

Робота Клубу - це групова робота з батьками, що реалізує декілька функцій:

- комунікативну – функцію створення і об'єднання батьківського колективу як цілісного суб'єкту педагогічної діяльності;
- особистісно-орієнтовану – націлену на самовизначення, актуалізацію особистісної відповідальності, звільнення від обмежень і блоків, та розкриття ресурсів батьків;
- змістовну – націлену на вирішення проблем;
- інструментальну – допомагаючи напрацювати навички аналізу реальних ситуацій, сформувати вміння колективної творчої діяльності, оволодіння навичками самоорганізації і самоуправління;
- вміння слухати і взаємодіяти з іншими учасниками.

Умови роботи клубу «Школа батьківства»

Для більш успішної роботи Клубу бажано:

- при формуванні групи необхідно враховувати інтереси учасників; теоретичний матеріал і практичні завдання необхідно підбирати з урахуванням специфіки інтересів слухачів;
- заняття повинні проводитись у групах від 10 до 20 чоловік;
- бажано, щоб заняття проводили одночасно два тренери;
- бажано забезпечити усіх учасників роздатковим матеріалом, необхідна наявність дошки;
- заняття проводяться у колі, стільці повинні бути зручними і відповідати кількості учасників (стільці не повинні бути скріплені один з одним);
- для проведення рухавок потрібний вільний простір;
- добре мати дзвоник або трикутник для позначення початку і закінчення певного виду робіт;
- для проведення деяких вправ потрібен стіл.

З метою виявлення запиту учасників і отримання додаткової інформації можна провести попереднє анкетування.

Функції практичного психолога.

Позиція психолога, його стиль спілкування залежать від групової ситуації і рівня розвитку групи. Основні функції такі:

Керівна - психолог здійснює забезпечення занять, пропонує програму роботи.
Експертна - психолог допомагає учасникам провести аналіз роботи. Експертиза може здійснюватись через надання інформації по проблемі і через аналіз дійсності.

Посередницька – включає в себе організацію спілкування батьків один з одним. Психолог також допомагає батькам відстоювати права дитини або відстоює їх самостійно, якщо батьки не в змозі цього зробити.

Мобілізує – психолог мобілізує зусилля батьків на вирішення проблем, створює у групі умови для ефективної взаємодії.

Консультативна – завдання психолога як консультанта – забезпечити батьків необхідною інформацією і відповісти на виникаючі питання.

Кожна зустріч присвячена роботі над певною проблемою. Основна форма проведення зустрічей – практична робота, під час якої відпрацьовуються конкретні навички взаємодії з дітьми.

До головних *елементів підготовки* до заняття можна віднести:

- вибір теми;
- визначити мету заняття;
- вивчення навчально-методичної літератури по даній темі;
- визначення виду, форми і етапів заняття, засобів і прийомів сумісної роботи його учасників;
- запрошення батьків і інших учасників Клубу;
- розробка рекомендацій, пам'яток батькам;
- оснащення і оформлення місця проведення засідань Клубу

План - програма клубу «Школа батьківства»

Програма складається із дев'яти зустрічей, мета яких – дати учасникам уявлення про співпрацю дорослого з дитиною, про особливості розвитку виховання і навчання дітей раннього віку та дошкільнят. Кожна зустріч розрахована на 1 – 1,5 години. Подовженість заняття може змінюватись в залежності від поставленої мети. На заняттях група спирається на загальні правила в організації Клубу:

- предмет дискусії – діти та засоби взаємодії з ними батьків;
- всі члени групи мають право на вільну участь у дискусії;
- ведучий не є абсолютний авторитет, єдине джерело інформації і суджень, які обов'язково повинні бути прийняті усіма членами групи.

Розминка

Це частина заняття, де учасники групи готуються до психологічної роботи. Тут використовуються вправи на зменшення емоційної віддаленості, тренування розуміння невербальної поведінки, на знімання напруженості тощо.

На першому засіданні це можуть бути:

Знайомство

Гра в імена. Учасники по черзі називають своє ім'я і дають собі характеристику на першу букву імені.

Моя соціальна роль. Назвати своє ім'я і свою значиму соціальну роль.

Хоббі. Кожен учасник зображує на папері символ свого захоплення. Використовуючи тільки наочність знайти партнера зі схожим захопленням.

Ігри в побажання

Побажання. Кожен учасник групи по колу встає і промовляє будь-яку фразу, присвячену усім.

Танок. Під спокійну музику всі рухаються. По сигналу кожен говорить щось приємне тому, хто поруч, тримаючи за руки.

Комплімент. Учасники говорять один одному компліменти, тримаючись за руки.

Деякі з ігрових вправ виконуються на кожній зустрічі і стають своєрідним ритуалом групи, що допомагає згуртуванню, створює робочу атмосферу і благодійний психологічний клімат.

Також на цьому етапі можна розробити і затвердити правила Клубу. Ліпше це зробити на першому занятті. Якщо правила якимось чином не виконуються, група може їх передивитися і при необхідності змінити.

Правила можуть передбачати: бути пунктуальним, позитивно налаштованим, не критикувати і не перебивати один одного, говорити коротко і по суті, нікого ні до чого не примушувати, дотримуватись при необхідності конфіденційності

Основна частина

Вона складається з декількох етапів.

Теоретичний етап проводиться як міні-лекція чи консультація по даній проблемі. Її мета - зосередити увагу на питанні, познайомити з новою інформацією по проблемі.

Практичний етап - відпрацювання конкретних навичок взаємодії з дітьми у вигляді вирішення педагогічних ситуацій, обміну думок, ігор тощо. Ігри і ігрові ситуації допоможуть уникнути одноманітності заняття. Ігри допомагають батькам більш невимушено виконувати складні завдання.

Діагностичний етап – сприяє осмисленню батьками своїх проблем і включає розробку і проведення тестування, опитувальників, різних методик – проєктивних малюнків і т. п.

Корекційно – профілактичний етап має практико – орієнтовану направленість – аутотренінги, релаксації, вправи на зняття психоемоційного напруження.

Заклучна частина

Завершуючи заняття з батьками, необхідно підвести підсумок, щоб дати оцінку того, чи справдились очікування учасників, що було важливим для кожного з них, які висновки зробили для себе. На завершальному етапі засідання Клубу важливо виявити, чи змінилось розуміння питання, що роздивлялося. Кожен з батьків повинен вирішити для себе, що на занятті укріпило його думку, а що необхідно передивитися чи змінити в собі.

В результаті роботи Клубу у батьків формуються певні моделі поведінки з дитиною, підвищується рівень педагогічних знань та умінь, активізується позитивне мислення, що допомагає батькам уникнути та перебороти труднощі у вихованні дітей; також встановлюються добрі відносини між ДНЗ і батьками, що позитивно впливає на емоційний стан дітей.

Список літератури:

1. **Ануфрисв А.Ф.**, Костроміна С.Н. Как преодолеть трудности в обучении детей. Москва: Ось, 2000.
2. **Бойчук О.В.**, Фесюкова Л.Б.. Дитячий садок із поглядом у майбутнє. Харків: Ранок.2005.
3. **Галанов А.С.** Игры, которые лечат. Москва: Творческий центр, 2001.
4. **Гиппенрейтер Ю.Б.** Общаться с ребёнком как? Москва: ЧеРо, 2001.
5. **Гураш Л.** Ранне дитинство: специфіка, особливості. Дошкільне виховання, 2002, №1.
6. **Гуріна З.** Допоможемо малюкові зростати самостійним. Дошкільне виховання, 2006, №11.
7. **Енциклопедія** діагностичних методик щодо з'ясування стану розвитку дітей раннього віку. - ЗОІППО, Запоріжжя, 2006.
8. **Сфремова В.В.** Система роботи з психофізичного розвитку дитини. – Тернопіль: Мандрівець, 2006.
9. **Ладивір С.** Секрети батьківської педагогіки. Дошкільне виховання, 2008, №6
10. **Науменко Т.** У дитячий садок прийшли новенькі. Запоріжжя: ЛПДС, 2002.
11. **Носова Т.**, Побережна А. Ранне дитинство. Заняття для батьків. Робота психолога з батьками. - Київ: Шкільний світ, 2006.
12. **Тимофєєва М.В.** Система супроводження родителів. Учитель, 2007

Організація діагностичної роботи у дошкільному навчальному закладі

*Ізваріна Оксана Анатоліївна, практичний психолог-методист
ДНЗ №392 м. Дніпропетровська*

Чи потрібна діагностика у дитячому садку? Яке місце вона повинна займати у навчальному процесі? Ці питання часто обговорюються на сторінках журналів, газет після того як останнім часом у системі дошкільної освіти набула поширення практика проведення психолого-педагогічної діагностики, зокрема тестування дітей дошкільного віку.

Використання діагностики є позитивним моментом освітнього процесу, але є деякі негативні моменти, а саме:

1. Використання технологічно не опрацьованих, не апробованих, із сумнівною науковою й практичною цінністю методів діагностики.

2. Специфіка дошкільного віку полягає в тому, що всі психічні процеси дуже рухливі і пластичні, а розвиток потенційних можливостей дитини переважно залежить від того, які умови для цього розвитку їй створять педагоги й батьки. Психолого-педагогічна наука визнає той факт, що реальні здібності дитини можуть виявитися досить пізно, і та освіта, яку вона отримує, здебільшого сприяє їх виявленню. Зокрема, запроваджене Л.Виготським поняття “зони найближчого розвитку” особливим чином фіксувало саме цей відомий факт. Тому, визначаючи індивідуальні особливості дитини дошкільного віку, переважно потрібно мати на увазі її “схильності”, що є основою подальшого розвитку здібностей. Ця специфіка не дозволяє вважати результати діагностики (навіть у тому випадку, коли вони достовірні) стійкими і такими, які визначають долю дитини.

3. Важкі наслідки можуть мати недостовірні результати тестування. Вони можуть вплинути як на розвиток особистості, так і на подальшу освітню траєкторію дитини.

У словнику С. І. Ожегова діагностика визначається як постановка діагнозу.

В психології **діагноз** – кінцевий результат діяльності психолога, направлений на опис та виявлення сутності індивідуально-психологічних рис особистості з метою оцінки їх актуального стану, прогнозу подальшого розвитку і розробці рекомендацій.

Метою діагностичної роботи є:

- поглиблене психолого-педагогічне вивчення дитини протягом всього періоду дошкільного дитинства, виявлення індивідуальних особливостей, розвитку пізнавальних та особистісних якостей, їх динаміки від середньої групи і до вступу до школи;
- з'ясування причини тих чи інших відхилень у вихованні та навчанні дитини; відставання чи випередження вікових нормативів у розвитку пізнавальних процесів.

Діагностичну роботу відповідно до конкретних завдань можна проводити з окремою дитиною, з групою дітей, а також з дитиною в умовах звичайної родинної обстановки.

Результати психолого-педагогічного вивчення є підставою для складання індивідуальних, особистісно орієнтованих розвиваючих і корекційних програм.

Методи та прийоми діагностики які є доцільними у дошкільному віці:

спостереження; бесіди, ігрові інтерв'ю; експерименти; ігрові завдання; проблемні ситуації; тести, анкети (для дорослих); проективні методики.

Спостереження - провідна форма діагностики дошкільника

Я вважаю, що мають рацію ті педагоги, психологи, яких не потрібно переконувати в тому, що провідною формою діагностики для дошкільного дитинства є спостереження. Якщо навчитися професійно спостерігати, то додаткові тести для діагностування майже не потрібні. Якщо побачити, як дитина заходить в групу, як розлучається з батьками вранці, як грається, малює, танцює та ін. – тут уся діагностика буде як на долоні. І рівень самооцінки, і тривожність, і пізнавальні мотиви, і рівень розвитку спілкування.

Дошкільний вік – вік, який іноді просто не дає змоги користуватися діагностикою. Чому? Бо недолік у розвитку тієї сфери або процесу не є основою для нашого остаточного висновку. Бо специфіка віку така, що компенсаційні сили віку вельми великі. Якщо якась якість, як ви вважаєте, не розвинута або не проявилася у нашій діагностиці, то це мало що означає. Це ситуативно, і воно може завтра проявитися. Завдання професійного психолога полягає в тому, щоб створити або забезпечити чи спрямувати зусилля для розвитку потенціалу малюка.

Працюючи 12 років у дитячому садку “Теремок”, я кожен рік проводжу діагностику. Насамперед, вчилася і вчуся спостерігати – на заняттях, прогулянках, спортивних змаганнях, святах. Особливо на святах.

По-перше, дуже радісно спостерігати за успіхами, за розкриттям талантів дітей. По-друге, тут дітей можна побачити в новому світі. Наприклад, ось Микита – бешкетник та розбишака, “реактивний двигунчик”, на святі, побачивши багато гостей, стоїть розгублений, не може підвести очей, сором'язливо ховається за виховательку. Або тихоня і завжди ніби

сумний Владик починає голосно сміятися, навіть бігати по залу, привертаючи увагу батьків, повторюючи уголос вірші за іншими. Є над чим замислитися. Тому велику увагу у своїй діагностиці я приділяю умінню спостерігати.

Звичайно, є в мене і інші улюблені методи діагностування - це *проективні методики, ігрові інтерв'ю, аналіз дитячої творчості*.

Термін «проективный метод» вперше був використаний Л. Френком в 1933 році.

Методика є проективною, якщо вона здатна відобразити, як на екрані, особові особливості людини.

Вчений Л. Френк спробував класифікувати проективні методики.

1. Методики, основним завданням яких є тлумачення якої-небудь події, ситуації, зображеної на малюнку.

- Це методика «Вибери потрібну особу» (діагностика і корекція тривожності).
- Тест руки - агресивність.
- Тест Розенцвейга - діагностика самооцінки.
- Методика Рене Жилія - починаючи з 4 роками вона використовується для визначення того, з ким дитина прагне спілкуватися, як вона відноситься до своїх однолітків.
- Завдання «Поясни картинку», «Розкажи, що тут відбулося».

2. Малюнкові методики: «малюнок сім'ї», «Сім'я звірів», «Малюнок людини», «Неіснуючі тварини», «Красивий малюнок», «Мій дитячий сад», «Що мені сниться страшно і чого я боюся вдень», «Ким я хочу стати», «Школа, в якій я б хотів вчитися».

Малюнок - це завжди якесь повідомлення, зашифроване в образах. В малюнках діти можуть виразити те, що їм важко виказати словами.

Малюнок - зручний мотив для того, щоб невимушено зав'язати бесіду. Ці методики можуть проводитися часто і багато разів, не втрачаючи свого діагностичного значення.

Останніми роками все більше підкреслюється психотерапевтичне значення малювання як художньої діяльності взагалі.

Але є і свої особливості.

Остаточні висновки про психологічні особливості дитини не можна робити на основі лише малюнкових тестів (вони є допоміжними). Тести дають підставу для припущень, але не для безапеляційних думок. Інтерпретація малюнка може бути щодо надійної, якщо вона підтримана 2-3 ознаками, що виявляються в малюнках.

Які особливості малюнків можна побачити в малюнках?

- Рівень загального розумового розвитку.
- Рівень психомоторного тону, підвищення або зниження активності.
- Імпульсивність.
- Тривожність (особиста риса). Тривога (стан на момент обстеження).
- Страхи, депресії, агресивність.
- Незадоволення потреби в спілкуванні.
- Відношення до сексуальної сфери.
- Відношення в сімейній сфері.

3. Методики «незакінчені речення», «Закінчи розповідь», тест хмар, тест чорнильних плям Роршаха, колірний тест Люшера, психометричний тест «Чарівне інтерв'ю». Такі методики і тести діти звичайно сприймають як гру.

Ігрові інтерв'ю. «Коли мені сумно», «Коли у мене гарний настрій», «Я краще всього вмюю...», «Коли мама радіє», «Навіщо татові і мамі руки?», «Моя улюблена казка» та ін. Ми з вихователями завжди намагаємося якимось цікаво і в доступній формі оформити результати і показати батькам.

Список літератури

1. Венгер А.Л. Психологические рисуночные тесты. М.: 2005.
2. **Использование** метода «незаконченных предложений» в практической психологии /составители Слободянюк И.А., Холодова О.А., Олексенко А.И. Винница, 1994.
3. **Калинина Р.Р.** Психолого-педагогическая диагностика в детском саду. С.-Петербург, 2003.

4. Карпенко З.С. “Експресивна психотехніка для дітей”. – К., 1997.
5. Ключева Н.В., Касаткина Ю.В. «Учим детей общению». – Ярославль, 1997.
6. Кряжева Л. Развитие эмоционального мира детей. Ярославль, 1997.
7. Лютова Е.К., Моница Г.Б. “Тренинг эффективного взаимодействия с детьми”. – СПб, 2002.
8. Немов Р.С. Экспериментальная педагогическая психология и психодиагностика. М.: 1995.
9. Панфилова М.А. Игротерапия общения. Тесты и коррекционные игры. – М., 2000.
10. Піроженко Т. А “Спостереження - провідна форма діагностики дошкільника” журнал “Психолог”44(234) 2006р.
11. Психологическая служба в дошкольном учреждении. Луганск: «Янтарь», 2003.

Програми розвиваючих занять з основ психологічних знань для учнів 1–11 класів

*Северенчук Інна Василівна, практичний психолог-методист
СШ № 22 м. Дніпропетровська*

СШ №22 є експериментальним майданчиком щодо роботи над обласною науково-методичною проблемою «Педагогічні стратегії розвитку інноваційної особистості».

У ході експериментальної роботи була розроблена програма розвиваючих занять із психології науковим керівником Крамаренко Світланою Григорівною, зав. кафедрою психології та методики дошкільної та початкової освіти, кандидатом педагогічних наук, доцентом Дніпропетровського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти.

Наповнення уроків – теоретичний матеріал та практичні вправи - підбиралися мною самостійно. Був виконаний теоретичний аналіз психолого-педагогічної літератури, передового досвіду з проблеми, яка вивчається.

В рамках експериментальної роботи була розроблена модель учня. Спираючись на цю модель, ми і працювали над розробкою програми розвиваючих знань з психології.

Модель учня

1. Сформованість у учня відкритості новому досвіду, волі, внутрішньої свободи.
2. Сформованість рефлексії та становлення об'єктивної самооцінки.
3. Розвиток спонтанності, творчості.
4. Сформованість громадської позиції.
5. Сформованість фізичного потенціалу особистості учня.
6. Соціально - професійна орієнтація.
7. Позитивне мислення.

В якості системоутворюючого поняття курсу розвиваючих занять з психології використовується образ-Я, Я-концепція особистості.

Курс розвиваючих занять з психології призначений для теоретичного орієнтування, методологічного осмислення дитиною й підлітком своєї шкільної життєдіяльності, для створення теоретичного фундаменту його саморозвитку.

Курс представляє самостійний навчальний предмет, він ведеться з I по XI клас. У ньому в систематизованому виді викладаються знання про людську особистість, відносини людей один з одним і суспільством, про загальнолюдські цінності, культуру поведінки й життєдіяльності - багато про те, що необхідно для розвитку людини, але чого немає в навчальному плані й програмах масової школи.

Введення курсу розвиваючих знань з психології дозволяє висунути в якості реальної мети шкільної освіти формування людини, здатної виховувати й розвивати саму себе.

Основні завдання курсу полягають у тому, щоб:

- сформувати системоутворюючу і інтегруючу теоретичну базу для свідомого керування учнями своїм розвитком;
- направити процес самовиховання,
- допомогти школярам знайти, усвідомити й прийняти цілі й зміст шкільного навчання,

- організувати рефлексивну діяльність дитини, що приводить до появи мікро- і макропрограм роботи над собою.
- ознайомити з практичними прийомами й методами свого духовного й фізичного росту й удосконалювання.

Курс орієнтує педагога й батьків в роботі із соціалізації підлітка, націлює самого підлітка на переосмислення своєї поведінки, життєдіяльності, допомагає йому в його цілеспрямованій соціалізації, самовихованні й самовдосконаленні.

Курс розвиваючих занять по психології наскрізний, тобто включає як єдине ціле всі розділи по класах з I по XI.

Лінійна логіка розділів курсу спирається на те, що в кожному віковому періоді створюються особливо сприятливі передумови для формування певних сфер самовдосконалення особистості.

Для молодшого школяра характерна увага до моральної оцінки вчинку, прагнення бути гарним в оцінці навколишніх людей. Цьому відповідають спеціальні уроки людяності - етики поведіння, на яких дитині допомагають визначити свою моральну позицію, прийняти участь і досягнути важливості дотримання етичних правил.

З V класу починається вивчення особистості учнів на рівні свого вікового розвитку. Теми уроків охоплюють всі основні компоненти процесу розвитку дитини.

Процес самопізнання лежить в основі будь-якого акту самовдосконалення та розвитку учня. Дитина повинна усвідомлювати, хто вона є, як вона себе оцінює, що й чому з нею відбувається. Тому курс починається з доступного п'ятикласникам огляду психологічних якостей особистості, як би приводячи в деяку систему наявні в них подання про свою особистість, допомагаючи дітям зрозуміти себе, створити усвідомлюваний образ свого «Я».

Надалі пізнання себе пронизує всі розділи курсу. У рубриках програми, у кожному класі передбачене розширення відомостей по психології особистості.

Основу розвитку й самовдосконалення особистості становлять процеси самовиховання, які розглядаються в VI і VII класах (молодші підлітки досить сприйнятливі до цих проблем). В VIII класі (перехідний, критичний віковий період) розглядаються проблеми самоствердження підлітка в різних сферах життєдіяльності.

Кожний акт самовдосконалення припускає самовизначення особистості. Але в IX класі проблема самовизначення здобуває надзвичайно актуальний характер: учні повинні зробити вибір свого подальшого життєвого шляху, напрямок свого професійного розвитку. Тому акцент робиться на професійне самовизначення, але важливе місце приділяється й осмисленню життєвих і духовних цінностей.

В X і XI класах рівень розумового розвитку й вся попередня психолого-педагогічна підготовка учнів уможливають перехід до збагнення вищих рівнів самовдосконалення: саморегуляції й самоактуалізації.

Заключна частина курсу передбачає різноманітну підготовку юнаків і дівчат до зустрічі із самостійним життям, до початку самореалізації, до виходу в складний сьогоднішній соціум.

Організаційно-методичні особливості занять

Реалізація такої складної програми повинна відрізнятись, насамперед, варіативністю, адаптивністю до конкретної аудиторії. Програма представлена у вигляді:

- окремого навчального психолого-педагогічного курсу, націленого на засвоєння цілісного подання про особистості людини;
- основи програми виховної роботи класного керівника;
- програми взаємопогоджуваної освіти учня, учителя й батьків;
- керівництва для корекції девіантного поведіння підлітків.

Методи. Особливість викладання курсу робота із внутрішнім миром дитини, з його переживаннями, інтелектуальними проявами, інтересами, відносинами.

У процесі занять застосовуються словесні, наочні й практичні методи, причому дві третини часу рекомендується відводити практичній і тренінговій формам роботи. Діагностичні завдання можна успішно поєднати із тренінговими, що розвиваючими.

Основний метод, який використовується на заняттях, - бесіда й діалог на основі обговорення висунутих ідей, думок, практичних ситуацій, подій. Часто застосовуються (особливо при рефлексії) висловлення «по колу». Якщо якась розмова стає занадто емоційною, варто перейти до індивідуальних контактів із учнями.

Широко застосовуються письмові роботи учнів (продовж пропозицію, творча розповідь, мій вибір і ін.), у яких вони викладають свої переживання й думки дуже відверто (при цьому вчитель повинен пам'ятати про таємницю сповіді, дотримуватись професійної етики психологів).

Гра. Гра – ефективний засіб соціалізації дитини, його прилучення до норм і цінностей суспільства. Граючи ту або іншу роль, дитина не тільки подумки перевтілюється в іншу людину, а розширює, збагачує, поглиблює свою особистість, своє «Я».

Гра або її елементи присутні практично на всіх уроках:

- діагностичні, у яких школярі пізнають себе, свої різні якості;
- активізуючі;
- рольові ігри, зміст яких поступово ускладнюється: від індивідуального програвання ситуацій-проб до моделювання суспільних відносин.

У навчальному процесі рекомендується застосовувати різні аудіовізуальні засоби: таблиці, схеми, фотографії, фрагменти відеофільмів, магнітофонні записи, комп'ютерні мультимедійні засоби.

Епіграфи, афоризми, приказки, «Думки мудрих людей», притчі й ін. представляють для учнів на уроках додаткову область для міркування.

Записи. Записам дітей на заняттях надається велике значення не тільки тому, що відбувається самоадаптація навчального матеріалу, але й тому, що перед кожним учнем ставиться окреме педагогічне завдання «написати книгу про самого себе». У міру того, як учні заповнюють сторінки теорією, вправами, перевірочними тестами, учитель систематично доповнює ці записи рекомендаціями.

Щоб засвоїти найважливіші поняття, нові терміни, рекомендується оформляти «Словник понять» (два-три останніх листка зошита).

«Книгу про себе» можна художньо оформити малюнками, фотографіями, власними творами у віршах і прозі.

Структура заняття. У плані кожного заняття доцільно передбачити наступні частини:

Розминка — вправи, дії, що дозволяють настроїтися на розмову, на основну роботу.

Зав'язка — проблемна ситуація, що формує відповідну мотивацію для занять.

Основна частина, де розглядаються в теоретичному й практичному плані питання основного матеріалу.

Вправи, практичні роботи на закріплення й застосування.

Підведення підсумків, рефлексія — для підлітків це спосіб прислухатися до себе, поміркувати про свій внутрішній стан і його причини. Для педагога організація рефлексії - основний метод керівництва процесами самовдосконалення учнів.

Релаксація — розслаблення.

Вступні заняття. У кожному класі необхідно одне-два заняття присвятити знайомству або його продовженню, а також адаптації учнів друг до друга, створенню позитивного емоційного тла колективу. Цьому допоможуть:

- діагностика соціально-психологічного рівня групи або повторний огляд результатів такої діагностики;
- мотивація на досягнення (нових знань і вмінь, перспектив розвитку);
- нагадування про пропоновані вимоги, обговорення кодексу етики занять;
- визначення (уточнення) викладачем структури групи (тривожних дітей, лідерів-організаторів та ін.).

Виклад матеріалу в носить конспективний-оглядовий характер. Велике місце займають конкретні ради й рекомендації, діагностика, тренінги, вправи, ігри, аналіз ситуацій.

У межах часу, що відводить на курс, немає можливості проводити заняття на основі методу тренінгу. Звертання до цього методу проходить на рівні його окремих елементів і вправ:

- при знайомстві з яким-небудь аспектом Я- концепції;
- під час обговорення ситуацій-проб і реальних конфліктних ситуацій у групі;
- у вправах на розвиток психічних процесів (пам'яті, мислення, волі та ін.);
- у вправах по корекції якостей особистості (упевненості, мотивації, подолання тривожності) та ін.

Дослідницькі й творчі роботи учнів. Освоєння курсу відкриває можливість включення учнів у науково-дослідну роботу з вивчення психології. Реферативна робота з теми легко підкріплюється психологічним експериментом над самим собою й своїми товаришами.

Міжпредметні зв'язки. Вивчення курсу стане набагато ефективнішим, якщо будуть працювати міжпредметні зв'язки курсу з навчальними дисциплінами базисного плану. Вчителю - предметнику можуть і повинні використовувати у своїй роботі психолого-педагогічні рекомендації, а з іншого боку викладач курсу може брати приклади з відповідних навчальних дисциплін. Особливо тісними можуть стати зв'язку з курсами літератури, історії, образотворчого мистецтва, музики, трудового навчання.

Ефективність курсу «Розвиваючих занять по психології» значно підвищиться, якщо вдасться налагодити взаємодія із класними керівниками й учителями-предметниками.

Воно може бути виражене в наступних формах:

- учителям надається інформація, що характеризує клас або особистість учнів, для побудови конструктивних педагогічних взаємодій. Природно, що інформація повинна надаватися, не порушуючи правила психологічної етики;
- з вчителями-предметниками й класними керівниками проводяться заняття, що знайомлять їх зі змістом курсу;
- складання різних пам'яток по предметах на основі курсу;
- на уроках образотворчого мистецтва діти малюють свої психічні стани: *я боюся; мені соромно; я такий задоволений, щасливий; те, про що я мрію; я хворію й т.п.*
- на уроках літератури пишуть твори на психолого-педагогічні теми.

Аналіз робіт учнів дозволяє зрозуміти, яка ієрархія цінностей формується в окремих дітей, дозволяє побудувати індивідуальний підхід до них.

Список літератури:

1. Аймакова Л. Уроки психології в школі. - М., 1993. - 190 с.
2. Александровська Е. М., Гіл'яшева І. Н. Психогимнастика дітей і підлітків. - М., 1993. - 204 с.
3. Алексєєв А. П. Аргументація. Пізнання. Спілкування. - М., 1991. - 186 с.
4. Анн Л. Ф. Психологічний тренінг із підлітками. - Спб.: Пітер, 2003. - 271
5. Аляб'єва Є.О. Психогимнастика в початковій школі. - М, Творчий центр, 2004 - 88 с.
6. Барташнікова І.А., Барташніков О.О. Навчайся в грі. - Х., Фоліо, 2000 - 412 с.
7. Бернс Р. Розвиток Я-Концепція й виховання: Пер. с англ. - М.: Прогрес, 1986. - 421с.
8. Бітянова М. Р. Організація психологічної роботи в школі. - М.: Досконалість, 1998. - 298 с.
9. Бітянова М. Р., Азарова Т, Афанасьєва Е., Васильєва Н. Робота психолога в початковій школі. - М.: Досконалість, 1998. - 352 с.
10. Бітянова М.Р. Практикум по психологічним іграм з дітьми та підлітками. - С-П., Пітер, 2002 - 256 с.